

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Кафедра «Іноземна філологія та переклад»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ ПОТТЕРІАНИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Виконала	студентка групи ГФ–313м Білякова Анна Євгеніївна
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Керівник	доцент Хавкіна О. М.

Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет гуманітарний
Кафедра «Іноземна філологія та переклад»
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 035 «Філологія»
Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
В.о. завідувача кафедри
доц. Н. М. Жукова

«__» грудня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Білякової Ганни Євгенівни

1. Тема кваліфікаційної роботи: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ ПОТТЕРІАНИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.

керівник кваліфікаційної роботи Хавкіна Олена Миколаївна, доцент кафедри «Іноземної філології та перекладу»

затверджені наказом закладу вищої освіти від «14» листопада 2024 р. № 471

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи: 15 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані кваліфікаційної роботи: теоретичні та критичні праці вітчизняних та зарубіжних дослідників: Р. П. Зорівчак «Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози)»; М. П. Кочерган «Загальне мовознавство»; І. В. Корунець «Вступ до перекладознавства»; Р. Newmark «Approaches to Translation».

4. ЗМІСТ розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): Теоретичні основи вивчення поняття «реалія». Проблема визначення поняття реалія. Особливості перекладу реалій. Визначення понять «форенізація» та «доместикація». З'ясування потенціалу використання стратегій форенізації та доместикації при перекладі реалій із серії романів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера. Аналіз способів трансляції реалій Поттеріани українською мовою.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): 1 рисунок.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Хавкіна О. М., к. філол. н., доцент		
II	Хавкіна О. М., к. філол. н., доцент		
Нормоконтроль	Лещенко Г. А., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «10» вересня 2024 року.

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2024	виконано
2.	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу	жовтень 2024	виконано
3.	Складання календарного плану кваліфікаційної роботи	січень 2024	виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1 та 2 розділів	березень 2024	виконано
5.	Підготовка розділу 1	квітень 2024	виконано
6.	Підготовка розділу 2	жовтень 2024	виконано
7.	Підготовка вступу	листопад 2024	виконано
8.	Написання вступу і загальних висновків роботи	грудень 2024	виконано
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи	грудень 2024	виконано
10.	Проходження нормоконтролю та рецензування кваліфікаційної роботи	грудень 2024	виконано
11.	Захист кваліфікаційної роботи	січень 2024	виконано

Студентка

Білякова Г.Є.

Керівник кваліфікаційної роботи

Хавкіна О.М.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 106 с., 1 рис., 2 додатки, 62 джерела.

Об'єкт дослідження – переклад реалій романів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера українською мовою.

Мета роботи – дослідження англійських реалій Поттеріани та визначення оптимальних шляхів їх трансляції українською мовою через призму стратегій доместикації та форенізації.

Методи дослідження – лексикографічний метод; описативний метод; метод етимологічного аналізу; метод семантичного аналізу; метод перекладацького аналізу; кількісний метод.

У першому розділі дипломної роботи окреслено поняття безеквівалентної лексики, виокремлено поняття реалії, описано специфіку відтворення реалій цільовою мовою. В другому розділі визначено поняття форенізації та доместикації, досліджено частоту використання цих перекладацьких стратегій при трансляції реалій серії романів Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер», а також пояснено стратегію вибору того чи іншого підходу. У результаті проведеного дослідження та аналізу наведено статистику частоти використання тих чи інших способів перекладу даних реалій. У додатку надано глосарій уживаних у досліджуваній серії романів реалій.

ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД, БЕЗЕКВІВАЛЕНТНА ЛЕКСИКА, РЕАЛІЯ, ФОРЕНІЗАЦІЯ, ДОМЕСТИКАЦІЯ, СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕАЛІЙ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	9
1.1. Безеквівалентна лексика. Її види	9
1.2. Поняття «реалія» у сучасній лінгвістиці: визначення, проблема класифікації	14
1.3. Прийоми перекладу реалій.....	21
РОЗДІЛ 2. ПОТЕНЦІАЛ СТРАТЕГІЙ ДОМЕСТИКАЦІЇ ТА ФОРЕНІЗАЦІЇ ПРИ ТРАНСЛЯЦІЇ РЕАЛІЙ СВІТУ ПОТТЕРІАНИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	35
2.1. Чарівний світ книг Джоан Ролінг та історія їх перекладу	35
2.2. Потенціал стратегій доместикації та форенізації при трансляції реалій Поттеріани українською мовою	38
2.2.1. Імена персонажів.....	42
2.2.2. Чарівні істоти.....	47
2.2.3. Топоніми	51
2.2.4. Закляття.....	57
2.2.5. Чарівні предмети і артефакти	60
2.2.6. Шкільне життя і література.....	64
2.2.7. Організації, спілки і соціальні явища	66
2.3. Способи та прийоми перекладу реалій Поттеріани.....	70
ВИСНОВКИ.....	77
SUMMARY	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
Додаток А. Глосарій реалій Поттеріани.....	89
Додаток Б. Тези за темою «Теоретичні засади вивчення реалій у мовознавстві і перекладознавстві».....	103

ВСТУП

Мовні реалії можна зустріти в різних сферах життя, таких як освіта, мас-медіа, наукові дослідження, літературна творчість, міжнародні відносини, перекладацька діяльність, технічна документація тощо. Реалії мають місце там, де відбувається міжмовна та крос-культурна комунікація. Дослідження реалій у сучасній лінгвістиці проводяться з точки зору різних аспектів, включаючи їх використання в літературних творах та інших текстах. Так, кілька ґрунтовних праць, присвячених цьому мовному явищу, належать Р. П. Зорівчак [8, 9], В. І. Карабану [11], І. В. Корунцю [12, 13], М.П. Кочергану [14], О. Л. Кундзічу [15].

Переклад реалій є однією з найскладніших задач у перекладознавстві. При спробі відтворити реалії іншою мовою перекладач стикається з проблемою неможливості передачі усіх відтінків значень певного слова чи виразу. Вивчення мовних реалій має на меті розширити розуміння того, які прийоми найкраще підходять для перекладу явищ, що існують у певній реальності в певній мові та потребують назви у іншій мові. Наукові розвідки, присвячені реаліям, також можуть бути корисними для журналістів, письменників та інших фахівців, які працюють з мовою та культурою, оскільки дозволяють краще розуміти процеси адаптації та трансформації тексту під час перекладу, особливості впливу культурних контекстів на сприйняття літературних творів, а також роль перекладача у збереженні автентичності оригіналу. Дослідження реалій має важливе практичне значення для перекладачів, оскільки воно допомагає вибрати оптимальний перекладацький підхід, враховуючи особливості оригінального твору та його адресатів, а також розкриває особливості сприйняття текстів різних жанрів та стилів в різних культурних середовищах, що є важливим для розуміння та взаємодії між культурами. Крім того, дослідження реалій розширює наше уявлення про можливості та обмеження перекладу як такого, сприяючи розвитку теорії перекладу та літературознавства.

Одним із середовищ, де реалії набувають широкого застосування, є художня література. При чому це стосується не тільки тих творів, які описують іншу культуру, а й ті, які описують інші світи, іншу реальність. Прикладом такого твору слугує серія романів про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг, книги якої сповнені реалій магічного світу. Даний перелік мовних одиниць та аналіз їх перекладу українською мовою можуть стати у нагоді перекладачам художнього тексту, що й зумовлює **актуальність дослідження**.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри іноземної філології та перекладу НУ «Запорізька політехніка» № 06124 «Лінгвосеміотичні параметри міжкультурної комунікації». Тема роботи затверджена наказом ректора № 471 від 14.11.2024 р.

Апробацію результатів роботи здійснено на науково-практичній конференції «Тиждень науки – 2024» (Національний університет «Запорізька політехніка», 2024 р.). За результатами конференції було опубліковано тези за темою «Теоретичні засади вивчення реалій у мовознавстві і перекладознавстві» [1, с. 78–79].

Об'єктом дослідження виступають мовні реалії як особливий вид безеквівалентної лексики.

Предметом дослідження є лексичні, структурні, стилістичні особливості реалій серії пригодницьких романів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера і шляхи їх трансляції українською мовою.

Метою роботи є дослідження англійськомовних реалій Поттеріани та визначення оптимальних шляхів їх трансляції українською мовою через призму явища доместикації та форенізації.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання цілої низки завдань:

- визначити поняття «реалія» та з'ясувати місце реалій серед безеквівалентної лексики;
- встановити специфіку використання стратегій форенізації та доместикації при перекладі реалій Поттеріани;

- з'ясувати основні шляхи відтворення реалій романів про Гаррі Поттера українською мовою;
- укласти глосарій дібраних та проаналізованих реалій Поттеріани.

Матеріалом дослідження є серія романів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера мовою оригіналу, а також їх офіційний переклад, виконаний вітчизняним перекладачем В. Є. Морозовим.

Методи дослідження: у даній роботі застосовується лексикографічний метод – для роботи зі словниками при пошуку визначення понять, що розглядаються у цій роботі; дескриптивний метод – для виявлення, систематизації і опису аналізованих мовних одиниць та явищ; елементи етимологічного методу – для розуміння внутрішньої форми безеквівалентної лексики; метод семантичного аналізу – для з'ясування лексико-семантичних особливостей аналізованих мовних одиниць; метод перекладацького аналізу – для визначення труднощів при трансляції англійськомовних реалій українською мовою; квантитативний метод – для кількісного аналізу закономірностей і тенденцій відтворення реалій цільовою мовою.

Теоретичне значення пропонованої роботи визначається глибоким теоретичним дослідженням особливостей мовних реалій як окремого виду безеквівалентної лексики. Окрім того, методологію даного дослідження можна також використовувати при аналізі інших художніх текстів.

Практичне значення полягає, перш за все, у візуалізації найчастіше використовуваних способів та прийомів перекладу у серії романів Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер» та їх систематизації, а також у визначенні найоптимальніших способів перекладу реалій.

Структуру роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменування) та двох додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕАЛІЙ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1. Безеквівалентна лексика. Її види

У сучасному світі, де глобалізація посилює міжкультурні зв'язки та актуалізує потребу взаєморозуміння між людьми різних культур та мов, поняття безеквівалентної лексики стає дедалі важливішим. Безеквівалентна лексика відображає унікальні поняття, які можуть виявитися складними або навіть неможливими для точного вираження в іншій мові. Це може виникати через культурні та історичні відмінності, які впливають на спосіб розуміння певних аспектів життя та культурно-зумовлені поняття. Дослідження безеквівалентної лексики допомагає виявити та зрозуміти ці міжмовні відмінності, що, в свою чергу, сприяє кращому взаєморозумінню та відображенню культурних особливостей у міжнародному спілкуванні.

Безеквівалентність мовних одиниць (лат. *Aequus* рівний + *valens, valentis* – такий, що має силу, значення) – це відсутність будь-яких спільних семантичних компонентів у змісті слів мов, якими користуються учасники міжкультурної комунікації [35, с. 24].

Безеквівалентна лексика виникає тоді, коли певне поняття або концепція знаходять своє унікальне вираження в одній мові, але при цьому не мають прямого еквівалента в іншій. Це може бути зумовлено культурними або історичними відмінностями між мовами, які призводять до того, що поняття або ідею важко або навіть неможливо передати в іншій мові. Як приклад наведемо англійське слово *earworm* (буквально «вушний черв'як»), яке означає «пісню або мелодію, що застрягає у голові після того, як її почуєш» [40]. В українській мові такого прямого еквівалента немає. Подібні слова можуть створювати труднощі для перекладу та навіть викликати непорозуміння між мовцями.

У контексті однієї мови обговорення безеквівалентної лексики може виглядати недоцільним, оскільки цей термін найбільш цікавий для наук, які спеціалізуються на порівнянні категорій однієї мови з категоріями іншої або інших мов. До таких наук включають перекладознавство, порівняльне мовознавство, лінгвокраїнознавство, контрастивну лінгвістику, а також методику викладання іноземних мов.

Поняття «безеквівалентна лексика» є досить новим у сучасній мовознавчій науці, і в його визначенні поки що не має однозначності та конкретності, що ускладнює розуміння цієї категорії в лінгвістиці. Дати йому визначення намагаються такі науковці як Р. П. Зорівчак [8, 9], В. І. Карабан [11], М. П. Кочерган [14] та інші. При дослідженні взаємозв'язку між словом і його значенням лінгвісти звертають увагу на наявність своєрідного етнокультурного шару лексики, але деталі щодо функціонування національно-маркованої лексики в тексті залишаються недостатньо дослідженими на сьогоднішній день. Термін «безеквівалентна лексика» зустрічається у багатьох авторів, які, проте, трактують його по-різному: як синонім «реалії», або дещо ширше – як слова, що відсутні в іншій культурі та іншій мові, або ж як неперекладні іншою мовою слова [2, с. 43].

Ця природа реалій призводить до їхнього тлумачення як «безеквівалентної лексики», оскільки в інших народів відсутні знання про цей об'єкт, що також означає відсутність мовних одиниць для його позначення. Проте відсутність еквівалентів у мові не означає, що реалії неможливо перекласти. Навпаки, в перекладознавстві розробляються підходи та алгоритми для відтворення реалій іншими мовами, які враховують ці особливості.

Безеквівалентна лексика – це слова або стійкі словосполучення однієї мови, які не мають жодних точних чи часткових відповідників у словниковому складі іншої мови. Іншими словами, це такі мовні одиниці, які повністю унікальні для однієї мови і не знаходять прямої відповідності в іншій.

За словником термінів міжкультурної комунікації Ф. С. Бацевича, безеквівалентною лексикою називають «слова, у значенні котрих немає спільних семантичних компонентів зі словами рідної мови іншого учасника міжкультурної комунікації. В певному сенсі ця лексика не підлягає перекладу» [35, с. 98].

Український мовознавець М. П. Кочерган описує безеквівалентну лексику як слова, що позначають унікальні культурні явища конкретної мови і не мають однослівного аналога в іншій мові, ототожнюючи поняття «безеквівалентна лексика» із терміном «лакуна» [14, с. 417].

Мовні лакуни використовуються для опису відсутності слів або виразів для вираження певних понять, які існують у одній мові, але не мають прямого еквіваленту в іншій. Це може виникати з різних причин, таких як культурні відмінності, різниця у способі усвідомлення певних понять або просто відсутність необхідності для такого слова або виразу у мові.

Термін «лакуна» ототожнюється з безеквівалентною лексикою, хоч вони і перебувають у відношеннях включення другого до першого (не будь-яка лакуна є безеквівалентною). Дослідники пропонують розмежувати когнітивні лакуни як безеквівалентні слова, а відсутність слів і семем розглядати як власне лакуни. Лакуни ототожнюють також із терміном «реалії», проте реалії належать до концептуальних лакун. Лакунарність встановлюється не лише між двома мовами (міжмовні), а й у межах різних форм існування однієї мови за таким самим принципом (внутрішні) [17, с. 685].

Мовні лакуни є можливою причиною ускладнення міжкультурного спілкування, оскільки вони можуть призвести до непорозумінь або неправильного сприйняття інформації. Для кращого взаєморозуміння та вирішення проблем, пов'язаних із використанням таких лакун, часто використовуються певні стратегії перекладу, або ж мовці можуть використовувати пояснення чи описи для того, щоб передати те, що не може бути виражене прямо. Дослідження мовних лакун допомагає краще зрозуміти

взаємозв'язок між мовою та культурою, а також сприяє розвитку стратегій для ефективного міжмовного спілкування.

М. П. Кочерган поділяє слова, які відносяться до безеквівалентної лексики, на три групи:

1) слова-реалії, що відображають особливості життя, культури, традицій і побуту конкретних народів. Наприклад, *борці, вампуми, вюрстен, онігірі, пулети, шужук*;

2) відсутні в деяких мовах слова для вираження понять, які існують у конкретному суспільстві і повинні б мати однослівне вираження. Ця лексика може бути поділена на дві підгрупи:

а) безеквівалентні слова, що не мають еквівалентів у інших мовах через різницю у структурі мовлення. Наприклад, *afternoon* – «період часу, який починається приблизно о дванадцятій годині або після їжі в середині дня і закінчується приблизно о шостій годині, або коли сонце заходить» (в українській мові немає слова для позначення цього відрізка часу) [38];

б) безеквівалентні слова, які виникли внаслідок того, що одна культура відрізняється від іншої у ставленні до певних явищ або процесів, які не вважаються для неї значущими. Наприклад, в англійській мові немає аналогу для українського «окріп», натомість це явище виражають двома словами *boiling water*;

3) відсутність слів, що пояснюється мовними обмеженнями або особливостями мови.

М. П. Кочерган зазначає, що відсутність у мові слів другої та третьої групи можна називати лакунами. Він пропонує називати першу групу таких слів реаліями чи етнографізмами [14, с. 327].

В цілому, безеквівалентна лексика виникає, коли одна мова не має відповідного слова або виразу для певного поняття чи предмета, який існує в іншій мові. Це може статися через культурні відмінності або унікальні концепції, які не мають прямого відображення в іншій мові. Так відбувається

внаслідок того, що культурні або концептуальні відмінності між мовами не дозволяють точного відтворення певного поняття або предмета в іншій мові.

О. В. Гаргаєва виокремлює наступні групи безеквівалентної лексики:

1) власні назви, географічні найменування, назви установ, організацій, газет, пароплавів тощо, які не мають часто вживаних відповідників у лексиці іншої мови. Наприклад, в англійській мові широко вживаються відомі топоніми *Kyiv, the Crimea*, але не настільки ж відомою буде назва села *Яблунівка* і т.д. З іншого боку, в українській мові достатньо часто вживаються такі антропоніми як *Джеск, Гаррі, Сміт, Лондон, Вашингтон*. Не завжди можна чітко відрізнити безеквівалентні власні імена від тих, які мають відповідники у словниках іншої мови. Назва для предмета, яка спочатку не мала еквівалента в іншій мові, може з часом отримати відповідність, коли її починають використовувати в цій мові. Тобто, на думку дослідниці, безеквівалентна лексика включає в себе власні імена та назви, які є маловідомими для носіїв іншої мови;

2) слова-реалії. Серед них можуть бути назви страв, традицій, обрядів, а також понять, які мають унікальне значення для конкретної культури. Наприклад, назви страв національної кухні (*пляцки, панянки, кутя*), народного одягу та взуття (*вишиванка, черес, крайка*), народні танці (*гопак, коломийка, гуцулка*), видів усної народної творчості (*веснянки, щедрівки, гаївки*) тощо. Також до цієї категорії належать слова та стійкі словосполучення, що позначають характерні лише для даної країни політичні установи та суспільні явища, торгівельні та суспільні заклади (*Палац Культури, ЦНАП, РАГС*) тощо;

3) випадкові лакуни. Це слова або терміни в одній мові, які, з певних причин, відсутні у лексичному складі іншої мови, тобто не мають відповідників в цій іншій мові [6, с. 53].

Але найбільш вдалою та точною, на нашу думку, є класифікація безеквівалентних одиниць, розроблена Г. М. Удовіченком. Вона ґрунтується на предметному принципі. Це означає, що учений класифікує такі одиниці, враховуючи їхні семантичні значення та зв'язок з предметами реальності.

Також він включає до цієї категорії не лише реалії, що позначають незвичайні об'єкти, власні назви, концепції та ситуації, а й «фразеологізми, терміни, вигуки та звуконаслідування, екзотизми, аббревіатури, звертання, відхилення від літературних норм» [21].

Ця класифікація не ідеальна, проте найбільш повна та детальна з усіх запропонованих та охоплює найбільше явищ, які можна віднести до безеквівалентної лексики.

Дослідження ролі безеквівалентної лексики у текстах різних жанрів сприяє розширенню розуміння національно-забарвленої лексики та функціонального статусу таких лексичних одиниць. Кожне слово може мати кілька семантичних компонентів, або сем, у своїй семантичній структурі. Семантика безеквівалентної лексики частково визначається історією, культурою країни, процесами у суспільстві та його світоглядом. Безеквівалентна лексика відображає унікальні особливості культури певного народу через мову, позначаючи поняття та явища, що не мають прямого аналога в інших мовах. Така лексика, як носій культурної специфіки, додає тексту емоційного забарвлення, оскільки пов'язана з національними особливостями значення слів. Вона відіграє ключову роль у змістовій структурі твору, формуючи його семантичний центр і підкреслюючи смислові акценти.

1.2. Поняття «реалія» у сучасній лінгвістиці: визначення, проблема класифікації

На сучасному етапі розвитку мовознавства між ученими досі не існує одностайної думки щодо статусу таких мовних одиниць як реалії. Деякі учені ототожнюють їх із безеквівалентною лексикою, інші ж розрізняють ці поняття. Так, необхідно дати дефініцію поняттю реалій, оскільки вони часто асоціюються з регіоналізмом у художньому відображенні (що є релевантним

відповідно до теми дослідження) і виникають, коли дві мови – і, отже, культури – ставляться в порівняння [8, с. 52].

Термін «реалія» походить від латинського слова *realis*, що в множині означає «дійсний», «справжній», «речовий». З часом під впливом споріднених понять воно трансформувалося в іменник жіночого роду *res* зі значенням «річ, предмет, факт, подія». У сучасному розумінні реалії – це слова або словосполучення, які позначають предмети, явища, або аспекти життя, характерні для побуту й культури одного народу, але відсутні в житті й мовленні інших народів [4, с. 68].

Термін «реалія» набув широкого поширення у філологічних дослідженнях XIX та початку XX століття, використовуючись для позначення матеріальних об'єктів і унікальних національних традицій. Його популярність зросла особливо з розвитком літературного реалізму, що прагнув точно передати специфіку повсякденного життя й культури різних народів [21, с. 53].

Реалії є важливою частиною лексичного складу мови, відображаючи релігійні, історичні та міфологічні уявлення народу. Вони також слугують символами, що передають традиції, побут і культурну спадщину конкретної спільноти [3, с. 56].

Термін «реалія» вперше ввів у обіг О. В. Федоров у своїй праці «Про художній переклад», однак він використовував його для позначення не лише лексем, а конкретних об'єктів із національною специфікою. На думку Федорова, це не просто слова, що позначають реалії, а слова, які описують унікальні явища суспільного життя та матеріальної культури певного народу. О. В. Федоров вказує на те, що реалії можна класифікувати за різними критеріями, такими як відношення до матеріального життя, духовної сфери, суспільної діяльності або природи. Проте реалія залишається позалінгвальним явищем, предметом реального світу, а не лише словом, яке його позначає [22, с. 145].

За Г. М. Удовиченком, реалії – це «слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та

історичного розвитку) одного народу та чужі для іншого; будучи носіями національного та/або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідностей (еквівалентів) іншими мовами, а отже, не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу» [21, с. 54]. Також дослідник зазначає, що реалія є саме складовою, а не синонімом безеквівалентної лексики, і що потрібно чіткіше відмежувати безеквівалентну лексику від реалій. На його думку, найширшим за змістом є поняття безеквівалентної лексики, тобто реалії виокремлюються як самостійна група слів у рамках безеквівалентної лексики.

Разом з тим дослідник уточнює різницю між поняттями «реалія» та «безеквівалентне слово». Реалія зазвичай є унікальним елементом культури певного народу і зберігає свою специфіку незалежно від мови перекладу. Натомість безеквівалентні слова є такими лише у контексті конкретної пари мов: одне й те саме слово може мати відповідник в одній мові, але бути безеквівалентним в іншій. Таким чином, список реалій для певної мови залишається відносно стабільним, тоді як набір безеквівалентної лексики змінюється залежно від мовної пари [18, с. 256].

В українському перекладознавстві термін «реалія» вперше був ужитий О. Л. Кундзічем у праці «Перекладацька мисль і перекладацький недомисел», в якій учений наголошував на неперекладності реалій: «Я схильний вважати народні пісні аналогічними реаліям даного народу, що, як правило, не перекладаються» [15, с. 67].

Ф. С. Бацевич прирівнює поняття «реалія» до «предмета культурного», який, на думку вченого, є «одним з найважливіших понять лінгвокультурології і теорії міжкультурної комунікації; реалією об'єктивної дійсності або артефактом, які мали (чи мають) важливе значення у певній культурі, стали символічними у її межах, асоціюються з певною культурою тощо» [35, с. 142].

Дослідниця Р. П. Зорівчак пропонує декілька різних визначень поняттю реалій:

- реалії – переважно словесні комплекси термінологічного, фразеологічного чи побутового характеру;

- це варіативна категорія, пов'язана з процесом переважно бінарного порівняння мов на лексичному та фразеологічному рівнях;

- реалії – моно- та полілексемні одиниці, первинне лексичне значення яких містить (з точки зору бінарного порівняння) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої об'єктивній реальності мови-рецептора [8, с. 58].

Крім того, Р. П. Зорівчак виділяє численні види реалій, поділених відповідно до різних точок зору (історичний, семантичний і структурний аспекти, практика перекладу). Це реалії, які перешкоджають гладкому процесу перекладу, хоча це не означає, що переклад не можна зробити взагалі [8, с. 16]. Водночас вони роблять текст ідіосинкратичним. Реалії пов'язані з лакунами, еквівалентами і трансформаціями, з адаптацією та іншими видами перекладу.

З перекладознавчого погляду Р. П. Зорівчак поділяє реалії в історико-семантичному та структурованому планах. До історико-семантичного, на думку ученої, входять:

- 1) власне реалії (при існуючих референтах). Наприклад, *baby-sitter*, *gifted child*, *в'єтнамки*, *коломийка*;

- 2) історичні реалії. Р. П. Зорівчак визначає історичні реалії як «семантичні архаїзми», які через зникнення своїх референтів (тобто предметів чи явищ, що ними позначалися) стають частиною історично дистантної лексики, втрачаючи актуальність у сучасному мовленні. Вона підкреслює, що основною ознакою історичних реалій є сема «минуле», яка відображає процес старіння референта і його вихід із активного вжитку в суспільній мовній практиці. Окрім національної специфіки, історичні реалії також мають характерний хронологічний відтінок, що пов'язує їх із певним історичним періодом [8, с. 70].

У структурованому плані Р. П. Зорівчак виділяє реалії:

- 1) одночлени (*вечорниці*, *курінь*, *кобзарювати*);

- 2) полічлени номінативного характеру (*братська могила, ложка солі*);
- 3) фразеологізми (*дати гарбуза, бити лобами, поратися на панцині, стати під вінець*) [8, с. 70].

Також науковиця зазначає, що деякі вчені прирівнюють поняття «реалія» до інтернаціоналізмів, неологізмів, безеквівалентної лексики, що, на думку Р. П. Зорівчак, не є коректним.

Науковці С. П. Флорін та С. І. Влахов доволі детально вибудовують класифікацію реалій наступним чином:

- 1) предметний поділ;
- 2) місцевий поділ (залежно від національної та мовної приналежності);
- 3) часовий поділ (у синхронічному та діахронічному плані, за ознакою «знайомості»);
- 4) перекладний поділ.

На основі предметного поділу вчені виокремлюють наступні реалії:

А. Географічні реалії:

- 1) назви фізичної географії та метеорології (*грегаль, вирва, левант, пампа, трамонтан, терикон*);
- 2) назви географічних об'єктів, пов'язаних з людською діяльністю (*крига, чалтик, язовир*);
- 3) назви ендеміків (*єті, ківі, секвоя*).

Б. Етнографічні реалії:

- 1) побут:
 - а) їжа, напої тощо (*мочі, чебуреки, спагетті; горілка, саке, сидр*); заклади громадського харчування та ін. (*таверна, сауна*);
 - б) одяг, прикраси, взуття (*коралі, табі, хаорі, феска, цуно-какуші, чалма, шіме*);
 - в) оселя, меблі та інш. (*амфора, вігвам, татамі, хата, юрта*);
 - г) транспорт (*гондола, паланкін, рікша, сани*);

2) праця:

а) працівники (*вантажник, двірник, консьєрж, пакувальник, технічка*);

б) знаряддя праці (*аркан, катана, ласо, мачете*);

в) організація праці (*бригада, гільдія, колгосп, спілка*);

3) мистецтво і культура:

а) музика й танці (*блюз, гопак, краков'як, лезгинка, рок, тарантела*);

б) музичні інструменти та ін. (*банджо, сямісен, тайко, трембіта*);

в) фольклор (*богатыр, гаївка, сага*);

г) театр (*арлекін, кабукі, комедія, мім, містерія*);

д) інші види мистецтва (*вишивка, ікебана*);

е) виконавці (*бард, гейша, кобзар*);

ж) звичаї, ритуали (*вендетта, масляна, помазання, тамада*);

з) свята, ігри (*Великдень, День подяки, коляда, Святвечір, суйкаварі*);

і) міфологія (*водяник, валькірія, гном, ельф, лісовик, Санта Клаус, Святий Миколай, Юкі-онна*);

к) культу (*гугеноти, мечеть, мормони, пагода*);

л) календар (*бабине літо, вайшак, саратан*);

4) етнічні об'єкти:

а) етноніми (*гуцул, казах, ром*);

б) прізвиська, часто жартівливі або образливі (*ванька, горила, русня, микола, кацап, фриц*);

в) назви осіб за місцем проживання (*абердимець, тарасконець*);

5) гроші:

а) міри (*акр, аршин, десятина, пуд, фут, чверть, ярд*);

б) грошові одиниці (*євро, копійка, франк*);

в) їх простомовні назви (*половина, четвертина*).

В. Суспільно-політичні реалії

1) адміністративно-територіальний устрій:

- а) адміністративно-територіальні одиниці (*область, штат, князівство, графство*);
 - б) населені пункти (*хутір*);
 - в) деталі населеного пункту (*променад, ряд*);
- 2) органи та представники влади:
- а) органи влади (*віче, збори, рада, сейм*);
 - б) представники влади (*гетьман, імператор, король, президент*);
- 3) суспільно-політичне життя:
- а) політична діяльність та діячі (*більшовики, торі, віґи*);
 - б) патріотичні та громадські рухи (*партизани, славісти*);
 - в) соціальні явища та рухи (*вболівальники, готи, хіпні*);
 - г) звання, ступеня, титули, звернення (*бакалавр, граф, заслужений діяч культури, містер, пані*);
 - д) установи (*РАГС*);
 - е) навчальні заклади та культурні установи (*гімназія, кампус, ліцей, читальний зал*);
 - ж) стани та касти (*дворянин – дворянство, шляхтич – шляхта*);
 - з) знаки та символи (*білий прапор, зірка Давида, свастика*);
- 4) військові реалії:
- а) підрозділ (*батальон, легіон, орда*);
 - б) зброя (*буханка, катюша, калаш, цукорок*);
 - в) обмундирування (*гімнастерка, кітель, термуха*);
 - г) військовослужбовці (*гетьман, отаман, прапорицк*).

Місцевий поділ в свою чергу виділяє ті реалії, що знаходяться:

- 1) у площині однієї мови:
 - а) свої реалії: національні, локальні, мікрореалії;
 - б) чужі реалії: міжнародні, регіональні;
- 2) у площині пари мов:
 - а) внутрішні реалії;
 - б) зовнішні реалії [9, с. 57].

Часовий поділ включає у себе реалії:

- 1) сучасні (*культура скасування, кнопкодав, дистанційка*);
- 2) історичні (*смерд, конний майдан*) [5, с. 72].

Р. П. Зорівчак своїми реаліями називає слова, питомі для конкретної мови (*самовар, ale, Führer*), а чужими – або запозичення, тобто слова іншомовного походження, що увійшли до словникового складу мови, або кальки (*бізнес, партнер, ліхтар, камікадзе*).

Безеквівалентна лексика охоплює значно ширше поняття, ніж реалії, які належать лише до випадків лексико-предметної безеквівалентності. Реалії передають специфічні особливості життя, історії, культури, традицій та навіть природного середовища певного народу. Вони є елементами лексики з яскраво вираженою національною специфікою. У художніх текстах реалії зазвичай пов'язані з конкретними обставинами чи деталями, які відображають унікальність культурного контексту.

Отже, можна підсумувати, що у сучасній лінгвістиці ще не існує остаточної, так би мовити, «ідеальної» класифікації реалій. Поняття «реалія» також не має чіткого визначення й досі залишається доволі розмитим, оскільки деякі вчені ототожнюють його із іншими явищами або ж надають йому недостатньо чіткі визначення. Також варто зазначити, що терміни «безеквівалентна лексика» та «реалія» не є взаємозамінними або тотожними. Безеквівалентна лексика є ширшим поняттям, в той час як реалія – це її складова.

1.3. Прийоми перекладу реалій

Проблема перекладу реалій завжди викликала багато суперечок серед науковців, що може бути пояснено складністю передачі культурно-специфічних елементів та різноманітністю підходів до їх перекладу. Відмінності між мовами та культурами часто ускладнюють адекватний

переклад реалій, що вимагає від перекладача глибокого знання як мови оригіналу, так і мови перекладу, а також культурних контекстів обох мов.

Культурно-обумовлені проблеми в самій мові є численними та обширними. Це можуть бути граматичні категорії, які існують лише в цій мові, використання певної риторики, метафор та ідіом. У просторіччі це можуть бути діалектні варіанти мовлення, або ж проблема може полягати в інтонації, яка вказує на гнів, іронію тощо [29, с. 210].

Крім того, існує широкий спектр методів перекладу реалій, кожен з яких має свої переваги та недоліки, що ще більше ускладнює вибір оптимального підходу в кожному конкретному випадку.

Але перш, ніж говорити про специфіку трансляції реалій іншими мовами, необхідно з'ясувати, що таке переклад. Отже, словник Collins Dictionary розрізняє наступні значення цього поняття:

- твір, перекладений іншою мовою;
- акт перекладу чогось;
- вираження чогось у особливий спосіб або формі [39].

Словник також пропонує синоніми до «перекладу»: інтерпретація, версія, рендеринг, перетворення, декодування, парафраз.

Такої ж думки дотримується І. В. Корунець, поділяючи думку про полісемантичність поняття перекладу. Відповідно, у його праці «Теорія і практика перекладу» йдеться про те, що найбільш поширене значення перекладу в основному пов'язане з дією або процесом передачі/вираження значення/змісту слова вихідної мови, групи слів, речення або уривку цільовою мовою або з результатом процесу/дії відтворення. Крім того, він надає читачеві ще два визначення, а саме:

- предмет, який викладається або вивчається, іспит з предмету;
- назва посібника/теоретичної роботи з теми [13, с. 10].

Дж. Мандей у своїй праці *Introducing Translation Studies: Theories and Applications* визначає термін «переклад» у лінгвістиці за допомогою трьох дефініцій:

- загальна предметна галузь чи явище (як навчальна дисципліна в університеті);
- продукт – тобто перекладений текст (переклад якогось тексту);
- процес виготовлення перекладу (послуга перекладу) [27, с. 8].

У праці «Теорія перекладу» О. А. Кальниченко висвітлює складність терміну, окреслюючи кілька розумінь перекладу: процес перенесення тексту з однієї мови на іншу, як продукт і як дисципліну та саме явище [10, с. 65].

П. Ньюмарк стверджує, що основна проблема перекладу полягає в способі передачі мовних одиниць: це може відбуватися буквально чи вільно. У результаті науковець запропонував наступну класифікацію способів перекладу:

- дослівний переклад (одиниці перекладаються окремо відповідно до їх найбільш загальних значень, поза контекстом; культурні слова перекладаються буквально);
- приблизний переклад (граматичні конструкції перетворюються на їхні найближчі еквіваленти цільової мови, хоча лексика перекладається поза контекстом);
- точний переклад (відтворює точне контекстне значення оригіналу в межах обмежень граматичних структур мови);
- семантичний переклад (йдеться про естетичну цінність тексту, компроміс у значенні, де доречно, через пропуск асонансу, гри слів або повторення);
- адаптація (використовується, зокрема, для перекладу п'єс (комедій) і поезії; теми, персонажі та сюжети зазвичай зберігаються, а текст переписується);
- вільний переклад (має місце тоді, коли відтворюється суть без манери або зміст без форми оригіналу);
- ідіоматичний переклад (має тенденцію спотворювати нюанси значення шляхом використання розмовних слів і ідіом, якщо їх немає в оригіналі);
- комунікативний переклад (передає точне контекстне значення таким чином, щоб і зміст, і мова були легко зрозумілими та прийнятними для читача) [31, с. 45].

Таким чином, осмисливши визначення перекладу, робимо висновок: це поняття є з дещо розмитими межами, оскільки має декілька значень. Термін може широко використовуватися в обох сферах: на практиці та з точки зору теорії перекладознавства. Іншими словами: переклад – міждисциплінарний термін.

Щодо відтворення реалій іншими мовами, то це завдання є одним із найскладніших аспектів у перекладі літератури будь-якого жанру. Це пов'язано з багатьма різноманітними факторами, такими як культурні особливості країни, знання перекладача про контекст, у якому був написаний твір, а також розуміння перекладачем прийомів перекладу цих реалій. Успішний переклад реалій вимагає врахування великої кількості аспектів, що стосуються як самого тексту, так і контексту його сприйняття.

Передача реалій під час перекладу викликає дві основні труднощі: 1) у мові перекладу відсутній відповідник, оскільки реалія позначає референт, який не існує в культурі чи побуті носіїв цієї мови; 2) разом із предметним значенням реалії необхідно передати її національний колорит, включаючи культурну специфіку та історичне забарвлення. Через ці особливості передача реалій є однією з найскладніших задач у теорії та практиці перекладу, що тривалий час залишається предметом активного дослідження та обговорення серед науковців [20, с. 465].

Проаналізувавши понад 3 тис. реалій (як із художніх творів, так і з живої мови), Р. П. Зорівчак наводить наступне кількісне співвідношення методів відтворення семантико-стилістичних функцій реалій засобами мови-сприймача:

- 1) комбінована реномінація – 25%;
- 2) дескриптивна перифраза – 20%;
- 3) транскрипція (транслітерація) – 15%;
- 4) ситуативний відповідник – 12%;
- 5) калькування – 11%;
- 6) гіперонімічне перейменування – 9%;

- 7) транспозиція на конотативному рівні – 3%;
- 8) метод уподібнення – 3%;
- 9) контекстуальне розтлумачення реалій – 2% [8, с. 150].

Розглянемо кожен із прийомів детальніше та надамо їм визначення.

Комбінована реномінація – це прийом перекладу, коли використовується поєднання транскрипції з описовою перифразою. Цей спосіб дозволяє максимально зрозуміло для читача передати значення реалій, але може призвести до збільшення обсягу тексту. Наприклад: *They were off immediately out of the East End in the direction of Bloomsbury. Вони одразу вирушили з Іст-Енду в напрямку центрального району Лондона Блумзбері* [8, с. 75].

Для забезпечення ясності та повноти у перекладі часто використовують дескриптивну перифразу, особливо коли оригінал має складний або специфічний зміст. Дескриптивна перифраза – це описовий вираз, який замінює пряме найменування явища, предмета або особи, використовуючи їхні характеристики, при цьому в перекладі слово з оригіналу замінюється словосполученням, що пояснює його значення (наприклад, *stream* перекладається як «*трансляція у прямому ефірі через Інтернет*»). Цей метод використовують для досягнення більшої ясності в перекладі, але він може не передати всю першопочаткову семантику тексту в повній мірі [4, с. 73].

За В. І. Карабаном, транскрипція – це один із видів транскодування. За словами вченого, це «такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, наприклад, *management* – *менеджмент*, *periscope* – *перископ*, *perforator* – *перфоратор*» [11, с. 282].

Науковець виділяє наступні види транскодування:

- 1) транскрибування (літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, наприклад, *reak* – «*нік*»);
- 2) транслітерування (слово вихідної мови передається по літерах, наприклад, *critic* – «*критик*»);

3) змішане транскодування (транскрибування із елементами транслітерування, наприклад, *altimeter* – «альтиметр»);

4) адаптивне транскодування (форма слова в вихідній мові адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу, наприклад, *platform* – «платформа») [11, с. 282].

Транскрипція – це відображення фонологічних одиниць. Транслітерація, однак, дає однозначне представлення графологічних одиниць і, отже, може точно представляти оригінальну орфографію та зберігати візуальну спорідненість між формами, яку фонематична транскрипція має тенденцію розвивати [24, с. 70]. Використання транскрипції у перекладі полягає в тому, щоб відтворити в тексті перекладу незнайому реальність засобами, які максимально відповідають оригінальній фонетичній формі, намагаючись зберегти її звучання. Наприклад: *Internet* – *інтернет*, *producer* – *продюсер*, *visual* – *візуал*, *shopping* – *шопінг*.

Транскрипція є обов'язковою у всіх наведених нижче випадках, якщо ще не існує загальноприйнятого перекладу, який є впізнаваним для читача.

Цим способом можуть відтворюватися:

- 1) власні назви, зокрема імена людей і географічних об'єктів;
- 2) адреси;
- 3) назви приватних фірм;
- 4) назви національних державних і приватних установ, якщо вони не є відомими;
- 5) терміни, властиві загальній культурі мови оригіналу;
- 6) слова, що не мають еквівалентів у країнах мови перекладу;
- 7) назви газет, періодичних видань, книг, п'єс, фільмів, статей, паперів, творів мистецтва, музичних творів [30, с. 154].

У всіх вищезазначених випадках перекладач може додати переклад або глосарій, якщо вважає, що це допоможе читачеві.

Транскрипція і транслітерація – найлаконічніші способи перекладу. Завдяки ним створюється певний експресивний потенціал: у контексті слів

рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності [8, с. 93].

Ситуативний відповідник – це спосіб перекладу, коли еквівалентну ситуацію можливо відтворити на рівні мовлення оказійним відповідником. Найважливіше у даному випадку – це контекст. Р. П. Зорівчак зазначає, що «за допомогою ситуативних відповідників перекладач може не тільки вибрати оптимальний варіант, але й внести різноманітність у переклад однієї і тієї ж реалії оригіналу, щоб всебічно охарактеризувати її» [8, с. 139].

Калькування – це буквальный переклад частини слова або виразу. Дозволяє перенести реалію в мову перекладу із максимально правильним і точним збереженням семантичного змісту, але далеко не завжди без втрати колориту. Класичний приклад: *Wolkenkratzer – skyscraper – хмарочос*.

Р. П. Зорівчак дає наступне визначення калькуванню: «Калькування – особливий вид запозичення, коли структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються поелементно матеріальними засобами мови-сприймача» [8, с. 128]. Цей метод передбачає відтворення внутрішньої структури слова разом із перенесенням його значення. Це сприяє активізації засобів словотворення та утворенню нових слів з більш глибоким значенням. Ці нові слова часто є доволі виразними та мають образне значення, що сприяє їхній інтеграції в лексико-семантичну систему мови.

Виділяють повне (точне) і часткове калькування. При повному калькуванні слова чи словосполучення перекладаються буквально. При частковому – вислови перекладаються частково, а частково будуються на основі іншомовного матеріалу або за іншомовним зразком. Іноді важко визначити межу між частковим калькуванням і комбінованою реномінацією (транскрипцією з дескриптивом або гіперонімом). Це може статися, коли разом з калькою надається пояснення. Іноді це необхідно, оскільки калька, як мовний знак, має вказувати на унікальність поняття, яке вона позначає, і виключити плутанину з уже відомими предметами чи явищами [8, с. 129]. Напівкальки – це часткові запозичення, що використовуються разом з власним

матеріалом для створення нових слів або фраз. Наприклад, «телебачення» складається з частинки грецького походження *tele* – «далеко», і до неї доєднується українське слово «бачення».

Гіперонімічне перейменування – це тип перекладу реалій, який зазвичай використовується для узагальнення (генералізації), при цьому в перекладі вилучається певна інформація, що може призвести до втрати культурних та мовних атрибутів реалій, а також до зміни їхньої стилістичної ролі. Однак цей метод має свої позитивні сторони, оскільки він не вносить нового матеріалу у порівнянні з іншими методами відтворення реалій і є доволі нейтральним (*six months* – «нівроку»).

Транспозиція на конотативному рівні – це коли в перекладі замінюється реалія оригіналу, яка має не тільки пряме, а й переносне або асоціативне значення, на реалію, що має подібну функцію в мові перекладу. Наприклад: «Вона зашарілася, як калина» на англійську ми не можемо перекласти як «*She turned red like cranberries*», тому що для британців чи американців калина не має того ж символічного значення, що й для українців.

Метод уподібнення в перекладі використовується для зміни акценту з екзотичного аспекту на більш звичайний та повсякденний, завдяки недиференційованому застосуванню відповідників у належних ситуаціях. Наприклад, якщо це не порушує логіку тексту, можна перекласти «*rum*» як «горілка».

Системність перекладу реалій допомагає врахувати специфіку кожної мови та культури у передачі нюансів та особливостей реальності. Вона допомагає знайти відповідність між реаліями різних мов, забезпечуючи точний та адекватний переклад. Врахування схеми перекладу реалій дозволяє уникнути втрати семантичної та культурної інформації, зберігаючи відтінки значень та контексту.

Дослідник Б. Б. Ель Тахраві притримується наступної схеми прийомів перекладу реалій в художньому тексті, яка є доволі лаконічною:

- 1) транскрипція;

2) переклад (і заміна):

а) неологізм: калька; напівкалька; освоєння; семантичний неологізм;

б) приблизний переклад: родо-видова заміна (відповідність за родом і видом); функціональний аналог; опис, пояснення, тлумачення; контекстуальний переклад [7, с. 234].

Розглянемо детальніше деякі із прийомів перекладу, згаданих у даній класифікації.

Створення нових слів або виразів, тобто неологізмів, є, на думку Б. Б. Ель Тахраві, одним з найбільш ефективних методів збереження значення та стилю реалії у перекладі. Цей метод може наблизити переклад до оригіналу, зберігаючи його колорит та вираження. Б. Б. Ель Тахраві також загострює увагу на тому, що якщо автор вводить реалію недостатньо майстерно або переходить тонку межу між мірою та смаком, читач може сприйняти її як недоречний елемент, що відволікає від змісту твору [7, с. 235].

Приблизний переклад реалій часто використовується для передачі предметного змісту, але не завжди точно передає колорит оригіналу.

І. В. Корунець ототожнює поняття вільного перекладу і тлумачення, та визначає їх як «спосіб відтворення мовних одиниць, при якому котрийсь із складових компонентів цих мовних одиниць, а саме: структура, зміст, функціональне значення тощо передається вільно. Іншими словами, не абсолютно так, як в оригіналі, а довільно, з більшою чи меншою, порівняно з оригіналом, відповідністю» [12, с. 240].

Така стратегія перекладу зазвичай використовується в наступних випадках:

- при відтворенні значень слів, що є національними реаліями, але які не стали інтернаціоналізмами (*лорд, леді, шилінг*);
- коли є потреба передати значення певної мовної одиниці зрозуміліше або повніше;
- при перекладі ідіом;
- для передачі загального змісту оповіді.

При виборі найбільш відповідного методу перекладу важливо розглядати незнайомі реалії в оригіналі. Це означає врахування місця, яке вони займають в тексті, способу, яким автор їх використовує, і аналізу засобів, які зможуть адекватно передати їх семантичне і конотативне значення.

Як правило, вибір способу перекладу залежить від характеру тексту, важливості реалії у контексті, характеру реалії, особливостей обох мов (як мови оригіналу, так і мови перекладу) та від читача, для якого переклад призначений.

Існує широкий спектр методів перекладу реалій, кожен з яких має свої переваги та недоліки, що ще більше ускладнює вибір оптимального підходу в кожному конкретному випадку. Розглянемо різноманітні класифікації трансформацій, що використовуються при перекладі реалій.

Лінгвіст А. Н. Хомський запропонував дві окремі типології трансформацій:

1) сингулярні трансформації (які функціонують на одному фразовому маркері – візуальному представленні, яке використовується в синтаксисі, щоб показати ієрархічну структуру фраз у реченні) та узагальнені трансформації (виконання на двох або більше фразових маркерах з метою створення єдиного нового фразового маркера за допомогою процесу вбудовування або об'єднання);

2) обов'язкові перетворення (повинні застосовуватися до кожного виведення) та необов'язкові перетворення (можуть або не можуть застосовуватися в будь-якому конкретному випадку) [25, с. 176].

До цього моменту поділ трансформацій розглядався узагальнено. Л. П. Науменко та А. Й. Гордєєва надають розширену класифікацію трансформацій. На думку учених, усі перекладацькі трансформації можуть бути сгруповані у три великі класи трансформацій, а саме: лексико-семантичні, граматичні та стилістичні, і кожна група містить підгрупи.

До першої групи лексико-семантичних трансформацій належать усі способи перекладу лексичних одиниць з урахуванням видозмін їх форми та значення, зокрема:

- синонімічна заміна – використовується при перекладі багатозначних слів і потребує звернення до контексту, щоб значення слова визначали з урахуванням контексту (*a blind cat – сліпа кішка, a blind attack – необачний наступ*);

- контекстуальна заміна – еквівалентом слова/словосполучення є слово/словосполучення, взяте не в прямому значенні, а підібране з урахуванням контекстуального значення та мовних норм (*... solar wind – ... сонячні бурі*);

- калька, дослівний переклад (у деяких джерелах також відомий як запозичення) – спосіб передачі денотативного значення лексичної одиниці без збереження звукової чи орфографічної форми, але з відтворення його структурної моделі (*waterfall – водоспад*);

- описовий переклад – передає значення лексичної одиниці у формі словосполучення або речення, як правило, якщо немає лексичного відповідника в перекладі. Використовується при перекладі фразеологізмів, ідіом, безеквівалентної лексики, термінів і, неологізмів (*maisonette – квартира на двох поверхах*);

- транскодування (транслітерація, транскрибування, змішане, адаптивне/натуралізація) – спосіб перекладу шляхом відтворення звукової/графічної форми слова за допомогою цільової мови (*server – сервер; hi-tech – хай-тек; condensation – конденсація*).

- антонімічний переклад (негативація, позитивація, анігіляція) – заміна слова на слово з коренем, який має протилежне значення (*safe – неушкоджений*);

- стиснення/пропуск слів – зменшення кількості лінгвістичних знаків або видалення зайвої явної інформації у вигляді непотрібного слова/словосполучення (*rules and norms – правила*);

- декомпресія/ампліфікація слів – збільшення кількості мовних знаків або спосіб перекладу слова з використанням принаймні двох лексем, щоб зробити значення більш зрозумілим (*to trot – бігти рисю*);

- перестановка – заміна лексем або елементів у словосполученні (*wage rise – підвищення зарплати*);

- транспозиція (номіналізація, вербалізація) – заміна однієї частини мови іншою (*stone henge – кам'яна огорожа*);

- конкретизація значення – гіперонім перекладається як гіпонім, тобто слово з ширшою семантикою замінено на слово з вузькою семантикою (*family pet – домашня кішечка*);

- узагальнення значення – протилежне попередньому: гіпонім перекладається як гіпернім (*sparrow – пташка*) [28, с. 4].

Наступна група (граматичні трансформації) включає всі способи перекладу речень і синтаксичних конструкцій з урахуванням модифікації їх форми і значення в порівнянні з вихідною мовою. У неї входять наступні трансформації:

- компенсація – це спосіб перекладу, за допомогою якого втрата сенсу однієї частини речення компенсується іншою його частиною (*In some people, already, ... – Проте у деяких людей...*);

- заміна – заміна мовних одиниць у зв'язку з синтаксичними нормами (*Definite proof to that effect is missing. – Не існує достатніх доказів для цього явища*);

- розділення – це перетворення простого речення на складне або поділ складного речення на кілька простих речень (*...a moving body is at rest. – ... тіло, що рухається, перебуває у стані спокою*);

- інтеграція – це спосіб перекладу і перетворення складного чи складносурядного речення в просте (внутрішня інтеграція) або шляхом об'єднання двох або більше простих речень в одне складне речення в цільовій мові (зовнішня інтеграція) (*...is the creation of a 3D dataset. It reproduces ... – створюється у створенні 3-вимірної бази даних, яка відтворює*) [28, с. 25].

Стилістичні трансформації (способи перекладу, за допомогою яких перекладач зміщує стилістичні акценти, нейтралізуючи або, навпаки, актуалізуючи конотативні відтінки значення або адаптуючи мову перекладу до стилістичних норм, прийнятих у мові перекладу) – третя категорія трансформацій, в яку входять:

- логізація – спосіб перекладу шляхом заміни емоційно-експресивної чи етнічно позначеної одиниці мови оригіналу її стилістично нейтральним відповідником у мові перекладу, що нівелює або послаблює естетичну функцію оригіналу (*bucks, green – долари*) [39].

- експресивність – спосіб перекладу шляхом заміни нейтральної одиниці мови її стилістично маркованим відповідником у мові, що надає перекладу емоційності та експресивності (*jacket – свита, жупан, козух*);

- модернізація – переклад, при якому історизми та архаїзми в мові перекладаються сучасним словом у мові (*yeoman – фермер*);

- архаїзація – переклад, коли сучасне слово у вихідній мові перекладається за допомогою історизмів або архаїзмів у цільовій мові (*the clothes – шати*) [28, с. 32].

Таким чином, доходимо певних висновків. Реалії як лінгвістичне явище є складовою безеквівалентної лексики. Реалію треба чітко відмежовувати від регіоналізму, оскільки регіоналізм зазвичай відноситься до слів або виразів, що обмежені певною географічною територією, тоді як реалія є поняттям, яке належить до специфічних культурних чи соціальних явищ, що можуть бути представлені в мовах різних регіонів, але не мають точного аналога в іншій культурі. На сучасному етапі розвитку перекладознавства дослідники виокремлюють різні способи перекладу, серед яких найбільш часто використовуваним є комбінована реномінація. Цей метод перекладу поєднує кілька стратегій, таких як пояснення значення та заміна культурно-специфічних елементів еквівалентами, що дає змогу найбільш точно і доцільно передати значення реалій у тексті без втрати їхнього культурного контексту.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що розуміння реалій як частини безеквівалентної лексики та застосування в перекладі комбінованої реномінації, як найбільш використовуваного способу, дозволяє зберегти точність і адекватність перекладу в умовах міжкультурної комунікації. Ці методи сприяють збереженню значення і нюансів оригінального тексту, допомагаючи передати унікальні культурні особливості та специфіку мовного контексту.

РОЗДІЛ 2

СТРАТЕГІЇ ДОМЕСТИКАЦІЇ ТА ФОРЕНІЗАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РЕАЛІЙ У РОМАНАХ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА

2.1. Чарівний світ книг Джоан Ролінг та історія їх перекладу

Джоан Кетлін Ролінг, відома під псевдонімом Джоан Ролінг, є британською письменницею, яка створила популярну серію книг «Гаррі Поттер», що отримала величезне визнання критиків. Після завершення навчання в Університеті Ексетера в 1986 році вона почала працювати в *Amnesty International* у Лондоні, де й почала писати історії про пригоди Гаррі Поттера [61].

Перша книга серії про Гаррі Поттера, що має назву «Гаррі Поттер і філософський камінь» [53], була написана письменницею в 1997 році. Завдяки захоплюючим подіям та оригінальному сюжету книга швидко набула популярності, привернувши до себе увагу не лише дітей, які були її основною аудиторією, а й дорослих. Історія розповідає про пригоди Гаррі Поттера, сироти, який дізнається про свої магичні здібності та вступає до Гогвортської школи чарів і чаклунства.

Ця книга отримала безліч нагород, зокрема Британську книжкову премію. Наступні частини, зокрема «Гаррі Поттер і Таємна кімната» (1998) [43; 54], «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» (1999) [44; 55], «Гаррі Поттер і Келих вогню» (2000) [45; 56], «Гаррі Поттер і Орден Фенікса» (2003) [46; 57] та «Гаррі Поттер і Напівкровний принц» (2005) [47; 58], також стали бестселерами, здобувши популярність у більш ніж 200 країнах, та були перекладені на понад 60 мов. Завершальний роман серії, «Гаррі Поттер і Смертельні реліквії» [48; 58], вийшов у 2007 році.

Книги про Гаррі Поттера викликали величезний інтерес серед дітей і, як наслідок, сприяли відродженню їх зацікавленості до читання. Екранізації цих книг, що виходили в період з 2001 по 2011 роки, стали одними з

найуспішніших фільмів у світі [52]. Окрім того, Дж. К. Ролінг написала супутні твори, такі як «Фантастичні звірі та де їх шукати» (2001) [49; 60], які були адаптовані в серію фільмів 2016, 2018, 2022 років за сценаріями Ролінг; також вона написала «Квідич крізь віки» в 2001 році та «Казки барда Бідла» в 2008 році. Ці книги були представлені як твори, які читав Гаррі Поттер разом зі своїми друзями у вигаданому світі серій.

Успіх книг Дж. К. Ролінг перетворився на справжню медіа-імперію. Фільми, відеоігри, а також численні фанатські проєкти розширили всесвіт Гаррі Поттера, зробивши його одним з найбільших у сучасній культурі. Школа Гогвортс стала особливим об'єктом захоплення фанатів, що знайшло відображення у великій кількості ігор [50].

Історія перекладу книг Дж. К. Ролінг, зокрема серії про Гаррі Поттера, на українську мову є яскравим прикладом впливу світової літератури на українську культурну сферу. Ця серія книг стала не лише комерційно успішною, а й значно вплинула на розвиток україномовної літератури, підвищуючи інтерес до читання серед молоді.

Переклад книг Дж. К. Ролінг почався в Україні в 1990-х роках, коли перші книги серії стали виходити англійською мовою. У 1998 році в Україні було укладено угоду на переклад першої частини – «Гаррі Поттер і філософський камінь». Цю роботу взяв на себе український перекладач Віктор Євгенович Морозов, який вже мав досвід у перекладі дитячої літератури.

Переклад першої книги вийшов у 2002 році. В. Є. Морозов підійшов до роботи над текстом із великою відповідальністю. Він намагався не лише перекласти текст, а й зберегти його дух та атмосферу. Його робота стала важливим етапом у знайомстві українських читачів із всесвітом «Гаррі Поттера», з його реаліями, адже адаптація імен персонажів і елементів британської культури вимагала ретельного підходу.

У процесі перекладу В. Є. Морозов зіткнувся з багатьма викликами, одним із яких була необхідність адаптувати культурні елементи чарівного іноземного світу, щоб українському читачеві було зрозуміліше. Наприклад,

деякі деталі, пов'язані з британською системою освіти, було змінено або пояснено у примітках, що допомогло читачам краще розуміти контекст.

Успіх першої книги, як оригіналу, так і українського перекладу, спонукав до перекладу наступних частин. Вже в 2002 році вийшов український переклад книги «Гаррі Поттер і таємна кімната» [43], а згодом й інших книг серії. Всі вони були перекладені В. Є. Морозовим, який продовжував адаптувати тексти з урахуванням специфіки української мови та культури. Кожна наступна історія знаходила відгук у серцях читачів, завдяки чому серія книг «Гаррі Поттер» стала однією з найулюбленіших серед молоді.

Важливо зазначити, що книги Дж. К. Ролінг не лише повернули популярність читанню, а й спонукали до розвитку української дитячої літератури. Успіх Гаррі Поттера на українському ринку став імпульсом для багатьох вітчизняних авторів, які почали створювати свої власні фентезійні світи, наслідуючи приклад Дж. К. Ролінг.

Переклад оригінальних книг сприяв також розвитку кінематографічних адаптацій. Фільми про Гаррі Поттера, які почали виходити з 2001 року, також були перекладені українською мовою. Це стало ще одним способом популяризації серії, адже кіно привертало увагу нових глядачів. Дубляж українською мовою зробив ці фільми доступними для ширшої аудиторії, особливо для дітей.

Таким чином, історія перекладу книг Дж. К. Ролінг на українську мову є яскравим прикладом того, як література може впливати на культуру, освіту та суспільство. Перекладач не лише зміг зберегти оригінальність тексту, але й адаптував його для українського читача, створивши особливий світ, який знайшов відгук у серцях мільйонів. Ця серія стала важливою частиною української культури, заохочуючи нові покоління читачів до літератури та творчості.

2.2. Потенціал стратегій доместикації та форенізації при трансляції реалій Поттеріани українською мовою

Проблема вибору стратегії перекладу є однією з найскладніших та найважливіших в процесі трансляції тексту з однієї мови на іншу. Перекладач змушений враховувати безліч факторів, що визначають, яким чином найкраще передати значення оригіналу. Це не тільки мовні особливості, а й культурні, соціальні та психологічні аспекти, що можуть впливати на сприйняття тексту в цільовій мові. Крім того, сам контекст перекладу, зокрема тип тексту та його функція, вимагають різних підходів, що ускладнює вибір оптимальної стратегії. Оскільки кожен потенційний варіант може по-різному вплинути на сприйняття тексту, перекладач стикається з необхідністю збалансувати точність, доступність та культурну відповідність, що робить процес вибору стратегії перекладу не лише технічним, а й творчим викликом.

Процес перекладу художнього тексту передбачає передачу не лише змісту, а й стилістики, культурного контексту та авторського задуму. Залежно від стратегії, яку обирає перекладач, можливе застосування двох основних методів – доместикації та форенізації. Ці прийоми визначають підхід до адаптації тексту для іншомовної аудиторії, впливаючи як на читабельність, так і на збереження оригінального колориту.

Поняття доместикації та форенізації вперше було чітко обрисовано англійським теоретиком перекладу Лоуренсом Венуті на початку 1990-х років. У своїй праці «The Translator's Invisibility: A History of Translation» (1995) Венуті використовує ці терміни для опису двох основних стратегій, які застосовуються перекладачами при передачі іноземних текстів на інші мови [33].

Доместикація (domestication) – це стратегія, яка передбачає адаптацію оригінального тексту до культури цільової аудиторії. Тобто перекладач намагається зробити текст більш зрозумілим і звичним для читача в новій

культурній і мовній ситуації, часто змінюючи або спрощуючи культурні особливості оригіналу.

Стратегії «одомашнення» (як ще називають доместикацію) застосовуються принаймні з часів Стародавнього Риму, коли, як зауважив Ф. Ніцше, «переклад був формою завоювання», а латинські поети, такі як Горацій, перекладали грецькі тексти «як римське сьогодні». В результаті латинські перекладачі не лише вилучили культурно-специфічні маркери, але й додали алюзії на римську культуру та замінили ім'я грецького поета на власне, видаючи переклад за текст, написаний латиною [34, с. 241].

Для ефективної доместикації перекладачеві необхідно спочатку дослідити народи в їх унікальності, вивчити окремі елементи їх мов, а потім, покладаючись на інтуїцію, слід сформулювати уявлення про них і, наскільки це можливо, передати це у словесній формі [33, с. 188].

Загалом, доместикація означає створення прозорого та зрозумілого стилю, який робить чужомовний текст менш незрозумілим для читача. Стратегія «одомашнення» є стратегією, за якої перекладач стає «невидимим» для читача, уникаючи використання понять, які потребують додаткових пояснень, або замінюючи їх на аналоги з культури мови перекладу.

Перевагою доместикації є те, що текст перекладу стає легким для сприйняття читачем культури призначення.

Інша стратегія, форенізація (foreignization), полягає у збереженні оригінальних елементів культури та мови оригіналу. Перекладач не намагається адаптувати текст до реалій цільової культури, а радше прагне зберегти «чужорідність» оригіналу, що дозволяє читачеві відчуті відмінність між мовами та культурами.

Форенізація передбачає, що текст перекладу не має бути повністю адаптований до мови та культури цільової аудиторії, як це відбувається у випадку доместикації. Навпаки, вона підкреслює чужорідний характер тексту, зберігаючи елементи іншої культури. Завдяки цьому в перекладі зберігається ідентичність оригіналу, навіть якщо це робить його менш звичним для

адресата, через що ідеологічна перевага іншої культури стає помітнішою [23, с. 330].

Стратегія форенізації в перекладі вперше була сформульована в німецькій культурі в період класицизму та романтизму філософом і теологом Ф. Шлейермахером. У лекції «Про різні способи перекладу» (1813) він стверджував, що «їх є лише два. Або перекладач залишає автора в спокої, наскільки це можливо, і наближає до нього читача, або він залишає читача в спокої, наскільки це можливо, і наближає до себе автора». Ф. Шлейермахер визнавав, що більшість перекладів базується на доместикації, «відсиланні» іноземного тексту до культурних цінностей цільової мови. Але він надавав перевагу стратегії форенізації, щоб зафіксувати лінгвістичну та культурну відмінність іноземного тексту, поміщаючи читача до іноземного середовища [32, с. 149].

Стратегія форенізації стала особливо популярною в період романтизму, коли існувала думка, що читач має сприймати оригінал з усіма його культурними особливостями. Метою форенізації є збереження «жорсткості» етнокультурних відмінностей оригінального тексту. На практиці форенізація виступає як форма «етнодевіаційного опору» цінностям культури цільової мови, підкреслюючи лінгвістичні та культурні розбіжності між оригіналом і перекладом [34, с. 241].

Найціннішим аспектом іноземного була його чужість, його відмінність від вітчизняного, а завданням перекладача було знайти способи передати цю відмінність [26, с. 13].

До того, як Л. Венуті сформулював концепти доместикації та форенізації, в перекладознавстві домінували більш традиційні підходи, які значною мірою віддавали перевагу точності та нейтральності перекладу, часто прагнучи до повної адаптації іноземного тексту до звичних норм і форм цільової мови. Це означало, що перекладачі часто використовували стратегії, схожі на доместикацію, без чіткої рефлексії на можливі наслідки такого підходу.

З відкриттям концептів доместикації та форенізації було здійснено важливий крок у розвитку теорії перекладу, оскільки це дозволило перекладачам та дослідникам глибше осмислити ці стратегії, а також краще зрозуміти вплив перекладу на культурні та мовні реалії.

Важко сказати, що є найбільш вживаною стратегією перекладу, що демонструє практика сучасних українських перекладачів. Як зазначає І. Качанюк-Спех при дослідженні передачі культурно-специфічної лексики при перекладі німецькою мовою «Енеїди» І. Котляревського, «Стратегії доместикації та форенізації не мають домінантного характеру, їхні показники однакові» [16, с. 134].

Оскільки кожна спроба спотворює оригінал, ідеальний переклад практично неможливий. І так постає питання, чи є завданням перекладача зробити так, щоб ця неможливість зникла, створити текст, який легко сприймається новою мовою, чи перекладач має якось знайти спосіб залучити читача до чужорідності того, що він читає, і, отже, великої частини реальності невідомого тексту, його мови та світу [62, с. 333].

Отже, можна зробити висновок, що питання вибору між доместикацією та форенізацією є розвитком давньої дискусії про вільний та дослівний переклад. Як показує практика, застосування цих стратегій підпорядковується принципу єдності і взаємопроникнення протилежностей, властивому діалектиці. Тому кожен переклад поєднує елементи як доместикації, так і форенізації в різних пропорціях, прагнучи забезпечити природність і зрозумілість для читача. Вибір стратегії, орієнтуючись на ту чи іншу сторону, може мати значний вплив на результат перекладу. Рішення щодо того, яку стратегію обрати, – з огляду на цілі оригіналу чи тексту перекладу – залежить не лише від особистого вибору перекладача, але й від численних екстралінгвістичних факторів: типу тексту, культурних особливостей, норм, що існують у цільовій культурі, а також мети і функцій перекладу.

Нижче розглянемо детальніше, які стратегії використовувалися для відтворення реалій Поттеріани в українських перекладах.

2.2.1. Імена персонажів

Оцінка потенціалу стратегій доместикації (адаптації до культури цільової аудиторії) та форенізації (збереження культурних особливостей оригіналу) при перекладі реалій світу Поттеріани в українському контексті на прикладі перекладу імен в книгах Дж. К. Ролінг дозволяє краще зрозуміти, як ці стратегії можуть впливати на сприйняття історії читацькою аудиторією.

У серії книг Дж. К. Ролінг ім'я головного героя, *Harry Potter*, є одним із найзнаковіших елементів твору. Воно є простим та насправді доволі звичайним на противагу тому, якою видатною людиною стає цей персонаж впродовж історії. Також завдяки «немагічності» цього імені маленьким читачам дещо простіше асоціювати себе з головним героєм.

У перекладі В. Є. Морозова головного героя звать *Гаррі Поттер*. Таке рішення робить ім'я зрозумілим і легким для сприйняття українською аудиторією, адже звучання *Гаррі* не порушує правил української фонетики, що, в свою чергу, полегшує його вимову. Важливо зазначити, що ім'я головного героя було транслітеровано у повній відповідності до постанови Кабінету Міністрів України у 2010 р. [41], згідно з якою, англійській літері *Hh* відповідає українська буква *Гг*. Отже, бачимо, що при перекладі у даному випадку використовується метод форенізації.

Ім'я *Hermione Granger*, має специфічну фонетичну структуру, яка може викликати труднощі у сприйнятті для тих, хто не володіє англійською мовою. При перекладі цього імені В. Є. Морозов обирає адаптований варіант *Герміона Грейнджер*, який значно полегшує його вимову та сприйняття українськими читачами. Адаптація імені до української фонетики є важливим аспектом перекладу, оскільки вона допомагає створити більш інтуїтивно зрозуміле та комфортне середовище для читача. Відтворення імені героїні українською мовою є прикладом адаптивного транскодування – в кінці імені бачимо додану літеру -а, наявність якої є типовою характеристикою українських жіночих імен: *Галина, Ганна, Оксана, Олена* тощо. Проте ім'я зберігає «чужість», отже,

можна зробити висновок, що в даному випадку при перекладі використовується прийом форенізації. Важливо зазначити, що збереження оригінальної форми імені акцентує увагу на культурній специфіці та автентичності.

Персонаж *Альбуса Дамблдора* займає центральне місце у Поттеріані та виступає в ролі мудрого наставника головного героя. Оригінальне ім'я *Albus Dumbledore* містить в собі латинський корінь: *albus* означає *білий* [36]. Також варто зазначити, що за словами Дж. К. Ролінг, прізвище *Dumbledore* – це старе англійське слово, що позначало шмеля, «bumblebee» [42, с. 336]. Тому можливо зробити припущення, що *Альбус Дамблдор* – це такий великий, білий (сивий), розумний наставник, який постійно бубонить, як джміль, спілкуючись зі своїми учнями. Такий собі «білий джміль».

В. Є. Морозов, відтворюючи це ім'я українською, вдався до стратегії форенізації, в результаті ми отримали ім'я *Альбус Дамблдор*. Вірогідніше за все, вибір залишити прізвище *Дамблдор* ближчим до оригіналу може бути пов'язаний із наміром зберегти певний культурний контекст, Адже це ім'я містить в собі елементи, що вказують на характер і особистість персонажа. Також цікаво зазначити, що довші прізвища ми зазвичай сприймаємо як такі, що належать поважним, шанованим людям, тому в даному випадку важливо ще враховувати й такий звуковий аспект сприйняття характеристики героя, оскільки *Альбус Дамблдор* містить більшу кількість складів, ніж *Білий Джміль*.

Лорд Волдеморт – головний антагоніст серії романів про Гаррі Поттера, символ зла, амбіцій та страху. Його справжнє ім'я – *Том Марволо Редл* (в українському перекладі – *Том Ярволд Редл*). Він є одним із наймогутніших темних чарівників в історії, який прагнув здобути безсмертя та абсолютну владу в магічному світі.

Волдеморт настільки вселяв страх у чарівників, що вони боялися вимовляти вслух його ім'я, заміняючи його на «*He-Who-Must-Not-Be-Named*» («*Той-Кого-Не-Можна-Називати*») або «*You-Know-Who*» («*Відомо-Хто*»). В

українському перекладі В. Є. Морозов максимально точно передає зміст, вдало адаптуючи вираз та передаючи ідею забороненості та страху чарівників перед Волдемортом. В. Є. Морозов зберігає той же ефект недомовленості й тривоги, який створює оригінал, але водночас адаптує формулювання до українського мовного контексту, роблячи зрозумілим для читачів.

Одне з найскладніших завдань у перекладі – адаптація імені Волдеморта, яке є основою важливої гри слів. В оригіналі Том використовує літери свого імені «*Tom Marvolo Riddle*», щоб створити анаграму «*I am Lord Voldemort*» («Я – лорд Волдеморт»). В. Є. Морозов змінює середнє ім'я Тома з Marvolo на Ярволд, щоб зберегти можливість скласти фразу «Я лорд Волдеморт». Це є ключовим аспектом сюжету, тому перекладач адаптує ім'я до правил української мови, зберігаючи зміст і символіку сцени, де Гаррі дізнається про справжнє походження імені Волдеморта.

Переклад титулів Волдеморта є прикладом майстерної доместикації, що дозволяє передати українському читачеві не лише зміст, але й ключові сюжетні та символічні аспекти. При перекладі його повного імені перекладач вдався до стратегії форенізації з певними елементами адаптації для збереження ключових моментів сюжетної лінії.

Severus Snape, один із найцікавіших та найнеоднозначніших персонажів всесвіту «Гаррі Поттера», став об'єктом численних аналізів та інтерпретацій як у літературі, так і в кінематографі. У різних адаптаціях його ім'я та образ можуть зазнавати змін, що породжує питання щодо збереження автентичності персонажа та його сприйняття в іншомовному контексті.

Ім'я *Severus* у перекладі на українську мову є досить органічним і легко зрозумілим для аудиторії. Воно натякає на суворий, холодний характер персонажа, що добре узгоджується з його поведінкою та роллю в оповіді. Також варто зазначити, що *severus* – латинський корінь, що означає «суворий», а англійське слово «severe» походить теж з латині. Ім'я персонажа відображає емоційну відчуженість та стриманість, що характеризує Снейпа протягом більшої частини історії. Тому трансляція цього імені з використанням стратегії

форенізації зберігає баланс між оригінальною стилістикою та культурними особливостями української мови.

Що стосується прізвища, англійська лексема *Snape* походить від назви населеного пункту в Англії. Вона звучить різко та гостро, чим додатково підкреслює характер цього персонажа. Для його перекладу також використовується стратегія форенізації, адже прізвище, перекладене способом транскрибування, врешті-решт не зазнає значних змін. Таким чином, питання адаптації імен та прізвищ персонажів літературних творів, особливо таких багатозначних, як *Северус Снейп*, є важливим для збереження їхньої унікальності.

Персонаж *Rubeus Hagrid* є не тільки важливою частиною оповіді, але й його прізвище є доволі цікавим випадком, до якого можна застосувати різноманітні підходи до адаптації, оскільки воно становить певну складність при перекладі.

В. Є. Морозов ім'я *Rubeus* перекладає як *Рубеус*, що зберігає фонетичну близькість до оригіналу. *Rubeus* – це омонім англійського слова «rubbious» від латинського «ruber», що означає «червоний». Пов'язане зі словом «рум'яний» (червонуватий) колір обличчя часто є ознакою того, хто багато п'є, що пасує даному персонажу [51].

А от прізвище *Hagrid* (*Гегрід*), яке також не зазнає значних змін в українському перекладі, представляє іншу складність. В оригіналі це прізвище містить відсилання до англійського слова *hag*, що означає *відьма*, а також до староанглійського *hagridden*, що описує стан занепокоєння. Це додатково підсилює багатозначну характеристику Гегріда як персонажа, який хоч і є велетнем, але має м'яку і трішки занепокоєну душу. Переклад В. Є. Морозова зберігає первісну форму прізвища та відчуття певної автентичності, але для україномовної аудиторії етимологічні зв'язки втрачаються, оскільки такі відсилання є абсолютно неочевидними в українському культурному контексті. Також з'являється проблема фонетичного сприйняття прізвища *Гегрід*. Для глядачів, які не знайомі з англійською мовою, особливо для дітей, що є

основною аудиторією «Гаррі Поттера», таке прізвище може здатися важким для запам'ятовування або навіть вимови. Таким чином, втрачається можливість зробити персонажа ближчим для аудиторії іншої мовної культури.

Персонаж *Ремус Люпин* у серії романів про Гаррі Поттера є одним із найбільш багатозначних героїв, ім'я якого несе в собі безліч символів. Ім'я *Remus* вказує на його зв'язок із римською міфологією, де Рем, разом зі своїм братом Ромулом, був вигодуваний вовчицею. Це натяк на його зв'язок із вовками, оскільки Ремус Люпин є перевертнем. Прізвище *Lupin* містить також латинське коріння: *lupus* у перекладі з латини означає *вовк*.

У перекладі Віктора Морозова ім'я *Ремус* передано без змін, адже воно легко інтегрується в українську мову, не потребує додаткової адаптації, його фонетична структура не створює складнощів у вимові або сприйнятті. Можна зробити висновок, що в даному випадку використовується форенізація.

При перекладі кличок персонажей-тварин не було єдиної схеми, за якою відбувалась адаптація. Ім'я собаки Гегріда, *Fang*, було перекладено за допомогою доместикації як *Іклань* (від укр. «ікло»), а триголового пса *Fluffy*, що охороняв вхід до підземелля, – як *Флаффі*. На жаль, у другому випадку при перекладі втрачається іронія, що великого страшного пса буквально звать «пухнастик», і у даному випадку форенізація не пішла на користь перекладу реалії.

Після викриття обману Пітера Петігрю, що довгий час прикидався щуром Рона, *Скеберсом* (*Scabbers*, від англ. *to scabber* – *шкрябати*), Сіріус Блек подарував Ронові нового улюбленця – маленьку сову *Левконію* (*Pigwidgeon*). Як бачимо, кличку щура було перекладено за допомогою транслітерації, хоча в даному випадку, на наш погляд, було б доцільніше і правильніше використати стратегію доместикації для того, щоб обіграти сенс, закладений у ім'я.

Кличка сови навпаки, була адаптована, ймовірно, через зависоку складність вимови. Рідкісне слово *pigwidgeon* означає щось неважливе, просте, дурнувате або невеликого розміру. Левконія – це невеличка квітка, що

асоціюється з чистотою та зв'язком між небом і землею. Цікаво, що в оригіналі крихітну сову скорочено кличуть **Pig**, тобто *свинка*, а в українському перекладі – *Лев*, що створює цікавий контраст сприйняття [39].

Імена привидів у Поттеріані В. Є. Морозов зазвичай перекладає буквально, як от *Nearly Headless Nick* – *Майже-Безголовий-Нік*, *Fat Lady* – *Гладка Пані*, *Grey Lady* – *Сіра Пані*. Проте, наприклад, ім'я надокучливого привида *Peeves* (з англ. *дратувати, набридати*) перекладено за допомогою форенізації – *Пієз*, через що для українського читача втрачається сенс прізвиська.

У результаті розгляду перекладу В. Є. Морозовим імен персонажів помітно, що найчастіше фахівець звертається до стратегії форенізації. Перекладач використовує адаптацію, яка не спрощує оригінальні імена, але робить їх більш доступними для українських читачів, зберігаючи їхню фонетичну гармонійність. Характерно, що більшість імен персонажів-людей перекладено за допомогою форенізації, зберігаючи оригінальну форму, проте існують і винятки. Прізвиська, закономірно, було адаптовано та використано метод доместикації. При перекладі кличок тварин в рівній мірі вживалася як доместикація, так і форенізація.

2.2.2. Чарівні істоти

Реалії, які стосуються фантастичних створінь, є важливою частиною літературного світу Поттеріани, адже вони формують уявлення читача про світ магії, який створила Дж. К. Ролінг. Для перекладача ці назви представляють значний виклик, оскільки вони часто мають культурні конотації, пов'язані із західною міфологією, фольклором або авторською вигадкою, тому надзвичайно важливо відповідально підійти до перекладу назв вигаданих істот та не втратити відтінки значень, закладені у дані реалії.

При порівнянні перекладів назв різних чарівних створінь, можна помітити, що використовувався як метод доместикації, так і форенізації.

Відтворення *Dementor* як *Дементор* є яскравим прикладом прийому форенізації. В англійській мові слово *Dementor* частково базується на корені *dement-* (від лат. *dementare* – *зводити з розуму, виводити з рівноваги*). Таким чином, назва містить у собі відсилання до психічного стану, який викликає присутність цих істот: вони висмоктують радість, пробуджують страх і депресію. Збереження *Дементор* в українському перекладі дозволяє передати співзвучність з українським словом *деменція* та не втратити основний сенс, закладений в оригінальній лексемі. Отже, форенізація дозволяє зберегти цей зв'язок, та не виникає потреби у використанні доместикації.

Переклад назви магічної істоти *Niffler* як *Ніфлер* також є прикладом форенізації. Хоча слово *Niffler* в англійській не має прямого значення, воно містить натяк на англійське *sniff* («*винюхувати*», «*шукати*»), що є влучною характеристикою цієї істоти, яка завжди шукає коштовності. У перекладі *Ніфлер* зберігається подібне фонетичне звучання, що дозволяє українським читачам інтуїтивно відчутти зв'язок між іменем істоти та її основною поведінковою рисою – пошуком і накопиченням блискучих предметів.

Таким чином, прийом форенізації в перекладі реалії *Niffler* як *Ніфлер* є доволі вдалим рішенням, яке не тільки зберігає оригінальність образу, але й забезпечує культурну дистанцію, необхідну для того, щоб читач сприймав Ніфлера як істоту з магічного, вигаданого світу.

Натомість переклад *Sorting Hat* як *Сортувальний Капелюх* є яскравим прикладом доместикації. Оригінальна назва *Sorting Hat* містить дієслівний корінь *sort* (*сортувати, розподіляти*), який натякає на основну функцію капелюха – розподіляти учнів до відповідних факультетів. Слово *капелюх* є звичним і розповсюдженим в українській мові, а разом з прикметником *сортувальний* ця назва створює цілком природне словосполучення для українського читача. Доместикація тут полягає в тому, що перекладач знаходить аналог, який виглядає максимально природно для української

аудиторії, дозволяючи уникнути чужорідності назви. Водночас перекладена назва не втратила жодного важливого змісту, що робить образ капелюха таким же колоритним, як і в оригіналі.

Таким чином, переклад *Сортувальний Капелюх* є вдалим вибором, оскільки він одночасно зберігає семантику та робить образ зрозумілим і доступним українській аудиторії.

Ще одним цікавим прикладом доместикації є переклад істоти *Boggart* – *Ховчик*.

Оригінальне слово *Boggart* походить з англійської міфології, де воно позначає істоту, що може приймати різні форми, зокрема, лякати людей. Перекладаючи його як *Ховчик*, Морозов зберігає основну ідею, бо *Ховчик* – істота, яка **ховається** і може раптово з'явитися, щоб налякати. Слово *Ховчик* має легке, грайливе звучання, що може зменшувати страхітливості образу, а також містить схожий словотвірний елемент, характерний для українського фольклору – *Вовчик-братик*, *Зайчик-Побігайчик*. Це створює контраст між його лякливими властивостями та назвою, що робить його менш загрозливим у сприйнятті читача. У Поттеріані *Ховчик*, як персонаж, проявляє свою природу через здатність набувати різних форм, які відображають найглибші страхи того, хто його побачить, та постійно ховається, граючи з емоціями людей. Переклад В. Є. Морозова надає цьому образу легкості і водночас підкреслює його непередбачуваність, що потім підкреслюється у сцені, де Моллі Візлі наводить лад на площі Грімо та говорить про ховчиків, як про набридливих шкідників, а не як про щось серйозне чи страшне.

Тому переклад *Boggart* як *Ховчик* є вдалим прикладом доместикації, що дозволяє адаптувати образ до українського культурного контексту. Цей підхід не тільки зберігає сутність істоти, але й робить її ближчою і зрозумілішою для українських читачів, що покращує їхнє сприйняття магічного світу Поттеріани.

Вдалою стратегією є переклад *House Elf* як *Ельф-домовик* через прийом доместикації, що дозволяє адаптувати образ до українського культурного

контексту. Цей підхід не лише зберігає зміст оригіналу, але й робить його близьким та зрозумілим для читачів, що збагачує їхнє сприйняття магічного світу Поттеріани.

Використання реалії *домовик* є влучним, оскільки в українській культурі цей образ має свою власну історію і значення. Адаптуючи *House Elf* як *Ельф-домовик*, перекладач зберігає зв'язок між персонажем і традиційними уявленнями про домашніх духів. Слово *домовик* в українській традиції вживається для позначення істоти, яка охороняє дім та слідкує за порядком. Це робить реалію *House Elf* більш зрозумілою і рідною для української аудиторії. В українській культурі образ домовика часто має позитивні асоціації, пов'язані з охороною і допомогою. Це може вплинути на сприйняття ельфів у Поттеріані, надаючи їм більш доброзичливого та симпатичного вигляду, що може відрізнитися від їх сприйняття в інших культурах.

Таким чином, переклад *House Elf* через прийом доместикації дозволяє краще відчувати атмосферу магічного світу, зрозуміти роль даного виду чарівних істот у сюжеті та побудувати позитивні асоціації.

Переклад назв видів драконів із аналізованої серії книг, таких як *Antipodean Opaleye* (*Опалоок Антиподний*), *Ukrainian Ironbelly* (*Український залізопуз*), *Romanian Longhorn* (*Румунський довгоріг*) та *Chinese Fireball* (*Китайська метеорка*) та інших, є яскравим прикладом доместикації.

У всіх цих перекладах зберігається назва країни або регіону походження даних драконів, що допомагає читачам зрозуміти, звідки ці істоти походять. Це створює додатковий культурний контекст, робить істот більш впізнаваними та асоційованими з певними культурними або географічними елементами. Назви на кшталт *Залізопуз* та *Метеорка*, містять емоційний підтекст, що може підсилити сприйняття персонажів. *Залізопуз* може викликати в уяві образ потужного і міцного створіння, в той час як *Метеорка* асоціюється з динамічністю та швидкістю. Це допомагає читачеві побудувати відповідні асоціації.

Отже, переклад назв драконів у даному художньому творі через прийом доместикації успішно адаптує образи магічних істот до українського культурного контексту. Цей підхід зберігає сутність оригінальних назв, робить їх більш зрозумілими та доступними для українських читачів, зберігаючи при цьому характер і атмосферу світу Поттеріани.

Отже, в основному фахівець вдається до прийому доместикації, адаптуючи назви чарівних істот і підкреслюючи їхні властивості, щоб зробити їх зрозумілішими для українських читачів. Однак подекуди перекладач звертається і до форенізації, яка зберігає оригінальні англійські назви, що може підкреслювати фантастичність істот, але створювати бар'єри для сприйняття в україномовному середовищі.

2.2.3. Топоніми

У літературних творах топоніми, особливо вигадані, є важливими носіями культурних і контекстуальних відомостей, що дозволяють читачу глибше зануритися у світ твору. Топоніми в серії книг Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер» створюють унікальний простір, де реальний і магічний світи переплітаються, створюючи специфічну атмосферу, яка визначає тональність твору. Під час перекладу серії українською мовою перед Віктором Морозовим постало завдання передати цю атмосферу, водночас враховуючи лінгвокультурні особливості аудиторії. Саме тут виникає потреба у виваженому виборі між доместикацією та форенізацією, що дозволяє зберегти оригінальну специфіку тексту або ж адаптувати його для місцевого читача.

Назва *Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry*, що стосується відомої школи магії в серії книг про Гаррі Поттера, займає центральне місце в магічному всесвіті, створеному Дж. К. Ролінг. Її переклад як *Готвордська школа чарів і чаклунства* демонструє вдале поєднання прийомів форенізації та

доместикації, яке Віктор Морозов використовує для адаптації твору для української аудиторії.

Залишаючи назву *Hogwarts* як *Гогвордс* (з адаптацією під українську фонетику), перекладач застосовує форенізацію, яка дозволяє зберегти екзотичність оригінальної назви. Це підсилює атмосферу незвичності, створює враження іншого світу, чогось загадкового і віддаленого від реальності українського читача. Зберігаючи оригінальну форму топоніма, перекладач вводить читача у світ британської магічної культури, що важливо для збереження стилю та унікальності світу, створеного Ролінг. Водночас адаптація звучання забезпечує природне сприйняття назви українськими читачами, що є своєрідним компромісом між форенізацією та фонетичною адаптацією.

Але таким чином втрачається сенс закладений у назву *Hogwarts*, яка походить від слова *hog* – *кабан, бородавочник*. Це є відсилання на легенду про те, як четверо чарівників шукали місце, де вони хочуть заснувати школу чарів. Продираючись через ліс, вони послідували за кабаном і знайшли місце, де в майбутньому заснували *Гогвордс*.

Натомість переклад *School of Witchcraft and Wizardry* як *школа чарів і чаклунства* демонструє доместикацію, де перекладач адаптує загальну назву під місцеву культурну традицію, використовуючи знайомі читачу слова та обігруючи мелодійне звучання та повтор звуків в оригіналі.

Застосування обох прийомів у перекладі *Гогвордська школа чарів і чаклунства* створює баланс між збереженням чужомовного колориту та адаптацією тексту для легкого сприйняття українською аудиторією.

Privet Drive – це вулиця в містечку *Little Whinging*, де живе Гаррі Поттер зі своїми дядьком, тіткою та двоюрідним братом, родиною Дурслі. Ця вулиця уособлює буденний світ маглів і стає для Гаррі місцем, де його магічна спадщина та зв'язок із чарівним світом пригнічується. Для Гаррі життя на *Прівет Драйв*, є суворим і обмежуючим, позбавленим магії та відчуття приналежності.

Переклад назви *Privet Drive* як *Привет Драйв* є прикладом форенізації, де Віктор Морозов зберігає оригінальне звучання назви, транслітеруючи її для українського читача. Цікаво, що в англійській мові слово «*privet*» означає «тис» – вид рослини, з якої зроблена чарівна паличка Волдеморта. Ця невеличка деталь у назві, яка може натякати на символічний зв'язок Гаррі з Волдемортом, залишається прихованою для українського читача через відсутність адаптації. Цей зв'язок міг би надавати додаткового сенсу, підкреслюючи тінь, яка нависає над життям Гаррі вже з самого дитинства.

Переклад топоніма за допомогою форенізації дозволяє зберегти автентичне англійське звучання, але водночас втрачає приховану символіку слова «*privet*». Хоча переклад залишає читачеві відчуття англійського маглівського середовища, вибір транслітерації замість адаптації не передає символічної деталі, що могла б збагатити сприйняття історії.

Залишаючи назву фірми *Grunnings*, фірми з виробництва свердл, якою володіє дядечко Вернон Дурслі, майже незмінною, тобто *Граннінгс*, В. Є. Морозов підкреслює, що ця компанія є частиною британської дійсності, а не чимось, що повинно асоціюватися з українським культурним контекстом. Це допомагає створити у читача уявлення про буденне життя Вернона Дурслі. Завдяки форенізації зберігається відчуття іншого культурного простору, що важливо для зображення світу маглів (людей без магічних здібностей) у творі Дж. К. Ролінг.

Адаптація *Grunnings* до *Граннінгс* слідує українській орфоепічній нормі, зокрема використовуючи літеру «г», яка наближена до оригінального звучання англійської назви. Це мінімально впливає на форму слова, дозволяючи зберегти його ідентичність та сприйняття як іноземної назви.

Застосування форенізації в цьому випадку також сприяє ефекту відчуження, підкреслюючи для українського читача, що ця фірма є частиною іншої культури. Але при цьому втрачається жарт про поганий характер сімества Дурслі, адже назва фірми дядечка Вернона буквально перекладається як «рохкання», «хрюкання».

Hogsmeade – одне з небагатьох повністю магічних сел в Британії та важлива локація у світі «Гаррі Поттера». Розташоване неподалік Гогвортсу, це село є місцем, куди старшокурсники Гогвортсу мають можливість вирушати на вихідні. У *Гогсміді* розміщено багато знакових для світу магів місць; він стає частиною пригод Гаррі та його друзів, а також фоном для важливих подій, пов'язаних з таємницями та небезпеками магічного світу.

Переклад назви *Hogsmeade* як *Гогсмід* є прикладом форенізації, де В. Морозов адаптує англійське *Hogsmeade* до українських фонетичних норм, змінивши звучання таким чином, щоб слово органічно виглядало в українському тексті. Наприклад, літера «g» передається як «г», що є звичним для української мови, а закінчення «-meade» спрощується до «-мід» для зручності вимови, не змінюючи значення слова. Саме таким чином зазвичай перекладаються топоніми міст, сел та містечок, навіть якщо вони є вигаданими.

Шинок у селі Гогсмід, «*Three Broomsticks*», популярне місце відпочинку для студентів Гогвортсу, вчителів та місцевих жителів. Відомий своїм особливим атмосферним шармом, шинок приваблює відвідувачів традиційними магічними напоями, такими як вершкове пиво, яке є особливим улюбленим напоєм підлітків. «*Three Broomsticks*» – це не просто місце для відпочинку, а справжній центр соціального життя Гогсмиду, де перетинаються персонажі та розгортаються важливі події серії.

Переклад назви «*Three Broomsticks*» як «*Три мітли*» є прикладом доместикації, що робить назву легкою для розуміння та близькою для української аудиторії. В. Морозов обрав адаптацію, яка передає оригінальне значення і водночас не є складною до запам'ятовування.

За таким самим принципом було перекладено назви шинків «*Leaky Cauldron*» – «*Дірявий Казан*» та «*Hog's Head*» – «*Кабаняча Голова*». Як бачимо, Віктор Морозов використовує доместикацію для створення ілюзії реальності магічного світу, де такі заклади можуть існувати поруч з цілком буденними місцями. Це допомагає українському читачу легше уявити

магічний світ як продовження свого, що робить історію більш захопливою та правдоподібною.

Відомий магічний торговельний район, прихований від маглів, розташований у центрі Лондона, називається *Diagon Alley* – *Алея Діагон*. Це місце, де молоді чарівники можуть знайти все необхідне для підготовки до навчального року: тут розміщені магазини чарівних паличок, книг, шкільної форми, магічних зіль та навіть магічних тварин. Саме на *Алеї Діагон* Гаррі вперше знайомиться з багатогранністю магічного світу, коли Гегрід приводить його сюди для підготовки до школи.

Переклад урбаноніма *Diagon Alley* як *Алея Діагон* є цікавим прикладом форенізації. В. Є. Морозов вирішив залишити оригінальне звучання назви, що дозволяє зберегти англійську гру слів і передати магічну атмосферу локації.

В англійській мові *Diagon Alley* співзвучне з «diagonally» – «по діагоналі», що натякає на прихований магічний світ, розташований «під кутом», паралельно до звичайного світу. Морозов не перекладає слово *diagon* буквально, тобто «двокутник» або «дігон», що порушило б унікальну гру слів та зробило б назву менш інтригуючою. Замість цього він зберігає англійське звучання, що є найбільш вдалим рішенням у даному випадку, на наш погляд.

«*Ollivanders*» – це легендарний магазин чарівних паличок на Алеї Діагон, де кожен молодий чарівник або відьма знаходить свою першу чарівну паличку. Магазин заснований Гарріусом Олівандером, чиє прізвище стало синонімом найкращих паличок у магічному світі. Саме в цьому магазині Гаррі отримує свою унікальну паличку, яка відіграє важливу роль у всій серії. Олівандер використовує особливі матеріали та унікальні техніки, через що його палички цінуються як найкращі.

Переклад назви «*Ollivanders*» як «*Олівандер*» є прикладом форенізації, коли Віктор Морозов залишає назву майже незмінною, що дозволяє зберегти автентичність і значущість оригінального прізвища власника. Цікавим є те, що переклад не підкоряється звичній практиці перекладів назв закладів, утворених від імені власника, яка часто передбачає конструкцію «У...»

(наприклад, «*Monty's*» – «*У Монті*»). У випадку з «*Олівандером*» В. Є. Морозов обирає залишити назву без спрощень, підкреслюючи важливість імені власника як гарантії якості чарівних паличок. Уникнення традиційної конструкції «*У Олівандера*» підсилює відчуття величі та автентичності магазину, створюючи образ місця з унікальним іменем та багатовіковою репутацією.

Розташована на Алеї Діагон, крамничка жартів «*Weasleys' Wizard Wheezes*» стала дуже популярною серед чарівників завдяки винахідливості та креативності братів Фреда та Джорджа Візлі. Тут можна знайти товари на будь-який смак: від жартівливих цукерок, які викликають дивні ефекти, до магічних феєрверків і різних пустощів. Магазин символізує підприємливість і винахідливість братів, їхнє бажання приносити радість і веселощі, навіть у складні часи.

Переклад «*Weasleys' Wizard Wheezes*» як «*Відьмацькі витівки Візлі*» є гарним прикладом доместикації. Що цікаво, в оригіналі «*Weasleys' Wizard Wheezes*» використовує алітерацію, де всі слова починаються на «*W*», створюючи мелодійність і ритм. Морозов зберігає це звучання, використовуючи аналогічну алітерацію в перекладі – «*Відьмацькі витівки Візлі*». Завдяки цьому зберігається оригінальна мелодійність назви, і водночас читач отримує знайоме, українське звучання.

Таким чином, при перекладі топонімів в більшій мірі була застосована форенізація. Хоча таким чином і вдалось зберегти відчуття, що події історії «Гаррі Поттера» відбуваються саме в Британії, паралельно до маглівського світу, але також було втрачено відтінки значень, закладені у назви вулиць, фірм та інших топонімів.

2.2.4. Закляття

Більшість заклинань у всесвіті «Гаррі Поттера» побудовані на основі латини, архаїзмів та гри слів. Переклад цих заклинань потребує надзвичайних уважності, креативності та перекладацької майстерності, щоб передати їх звучання, магічний колорит і смислову наповненість. В. Є. Морозов, перекладаючи серію романів українською, часто використовував форенізацію, залишаючи заклинання максимально наближеними до оригінального звучання, що дозволило зберегти їхню автентичність.

Заклинання *Алохомора* використовується для відкриття замкнених замків, також відоме як «заклинання-відмичка» або «найкращий друг крадія». Ймовірно, походить з африканського діалекту, де *Alohomora* означає «Ласкаво прошу, я відчиняю». Перекладач практично не змінює оригінал, а форенізація легко інтегрується в український текст.

Для виклику предметів зазвичай використовується закляття *Accio*, що походить з латини та означає «викликати». Наприклад, коли Гаррі викликає свою мітлу на Турнірі Трьох Чарівників. В. Є. Морозов зберігає оригінальну форму з мінімальними змінами, пристосовуючи її до української фонетики: *Акціо*. Форенізація дозволяє передати латинське походження заклинання, що є важливим елементом його магічного характеру. Проте необхідно зауважити, що *Акціо* викликає в українського читача певну асоціацію зі словом *акція*, що натякає на те, що після цього заклинання повинна відбутися якась акція, активність, діяльність.

Заклинання захисту, яке викликає Патронуса – магічну істоту, що відганяє дементорів, звучить як *Expecto Patronum*. Латинське «*expecto*» означає «я очікую», а «*patronum*» походить від «*patronus*», тобто «захисник» або «покровитель». Отже, це перекладається як «Я очікую на захисника». Українська адаптація за допомогою транскрипції, *Експекто Патронум*, максимально точно відтворює оригінал. Форенізація, використана у даному

випадку, дозволяє зберегти латинський корінь і урочистість звучання, що відповідає серйозності цього закляття.

Одним з Непрощених заклять, яке дозволяє мати контроль над волею іншої людини, є *Imperius*. Латинське «*imperium*» означає «влада» або «панування». У назві заклинання відображена ідея абсолютного контролю. В. Є. Морозов залишає звучання оригіналу – *Имперіус*. Форенізація підкреслює зв'язок із латинським коренем, що передає асоціації з владою, авторитаризмом і маніпуляцією. Такий переклад зберігає звучання і відчуття загрози, притаманне цьому закляттю.

Заклинання для створення світла на кінчику чарівної палички, яке слугує чимось на кшталт ліхтарика, називається *Lumos*. Слово походить від латинського «*lumen*», що означає «світло».

При перекладі даної реалії В. Є. Морозов послуговується способом форенізації та зберігає звучання оригіналу, лише адаптуючи його до української фонетики: *Люмос*. Відмова від спроби застосувати стратегію доместикації і відтворити заклинання на зразок «Світлюс» зберігає автентичність та зв'язок із магічним світом.

Найпершим заклинанням, якого головних героїв разом із читачами вчать на уроках Замовлянь, є заклинання для підняття об'єктів у повітря – *Wingardium Leviosa*. Першу частину реалії можна поділити на англійське «wing» (крило) у поєднанні з латинським «arduus» (високий, підніматися) і «leviosa» (від «levitas», легкість). В. Є. Морозов зберігає оригінальне звучання, обравши варіант *Вінгардіум Левіоза* та послуговуючись методом форенізації. Форенізація підкреслює латинське походження закляття та його універсальність. Це також дозволяє зберегти гру зі звучанням у фразі «Має бути *Він-гар-діум Леві-О-за*. *Леві* треба вимовляти протяжно й легко», яку Герміона промовляє, коли повчає Рона.

Магічний спосіб переміщення з одного місця до іншого майже миттєво, *Apparition*, – це складна й небезпечна техніка, яку потрібно ретельно вивчати, щоб не піддатися дії побічних ефектів, наприклад *Розщепленню*.

В. Є. Морозов перекладає це слово як *Явлення* зберігаючи його буквальний сенс. Доместикація тут працює вдало, оскільки слово «явлення» відповідає як суті дії, так і магічному контексту. Це робить термін інтуїтивно зрозумілим для читача.

Fiendfire – це надзвичайно потужна і небезпечна форма магічного вогню, здатного знищити все на своєму шляху, включно з горючими. В українському перекладі назва заклинання адаптована як *Зложар*. Доместикація тут проявляється через заміну «fiend» на «зло», що прямо вказує на деструктивну природу цього вогню. Також використання слова «жар» додає українського колориту, роблячи назву заклинання виразною й лаконічною.

Ефективне закляття, яке зв'язує ноги жертви, унеможливаючи рух, називається *Leg-Locker Curse*. Його В. Є. Морозов передає назву дослівно як *Закляття Ногі-під-замком*. Доместикація забезпечує простоту й зрозумілість назви. Український читач одразу розуміє функцію заклинання.

Stupefy – це заклинання, яке тимчасово приголомшує супротивника. Назва була адаптована перекладачем як *Заклятус*. У даному випадку доместикація полягає у використанні «Заклят-» разом із латинським закінченням «-ус», яке додає звучання, характерне для магічних заклять. Це створює враження автентичності, наближаючи звучання до українського контексту.

Такий самий спосіб перекладу стосується і заклинання *Obliviate* – *Забуттятус*. Це закляття, яке стирає спогади людини і використовується, зокрема, для приховування магічного світу від маглів. Доместикація тут виявляється у використанні кореня «забуття» та додавання латиномовного закінчення «-тус». Така адаптація зберігає магічний колорит і одночасно інтегрує слово в українське мовне середовище. Це надає перекладу звучання, яке резонує з оригіналом, але залишається близьким українському читачеві.

Reviving Spell – заклинання для відновлення свідомості того, хто був оглушений або зазнав легкого магічного удару, було перекладено як *Розсійчару*. Доместикація тут проявляється через творення неологізму, який

поєднує «розсіяти» і «чари», а сама перекладена назва реалії створена способом словоскладання.

Таким чином, переклад заклад В. Є. Морозовим виконується в рівній мірі як за допомогою доместикації, так і форенізації. Спосіб доместикації дозволяє зробити дані реалії ближчими до українського читача, особливо завдяки адаптації звучання та використанню знайомих коренів. В. Є. Морозов зберігає магічну атмосферу і водночас додає легкість сприйняття, створюючи унікальні терміни, які органічно вписуються в український текст. Цей підхід демонструє творчість перекладача та його майстерність у вмінні зберігати баланс між оригіналом і адаптацією.

Із застосування форенізації в основному перекладаються закляття, які містять латинські корені. Такий підхід дозволяє зберегти їхню естетику, магічний колорит і відчуття таємничості. Морозов успішно досяг гармонії між збереженням оригінального звучання та адаптацією до української фонетики, зробивши закляття легко впізнаваними для фанатів серії, але водночас зрозумілими для нових читачів.

2.2.5. Чарівні предмети і артефакти

Магічні предмети у світі «Гаррі Поттера» мають не лише функціональне значення, але й глибокий символізм, який відображає емоції, вибір і розвиток персонажів.

Firebolt – це найшвидша і найкраща гоночна мітла у магічному світі, яку Гаррі отримує у третьому романі «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану». Вона стає незамінною для Гаррі в матчах з квідичу, де він займає позицію ловця. Водночас мітла символізує для нього свободу і спокій, які він відчуває лише під час польоту. В. Є. Морозов адаптував назву як «Вогнеблискавка», що ідеально передає суть предмета. Це приклад успішної доместикації, адже

переклад звучить природно і водночас зберігає відчуття магичності, закладене в оригіналі.

Mirror of Erised – *Дзеркало Яцрес*, уперше з'явившись у першій книзі «Гаррі Поттер і філософський камінь», стає важливим емоційним елементом сюжету. Воно показує тому, хто у нього дивиться, найпотаємніше бажання його серця. Для Гаррі це відображення його батьків, яких він втратив у дитинстві. Водночас цей магичний предмет символізує небезпеку одержимості мріями, які можуть затьмарити реальність. *Дзеркало Яцрес* стає для Гаррі відображенням його болю через втрату родини та мрії про те, чого він ніколи не зможе мати. Але воно також навчає його цінувати те, що в нього є.

Назва *Дзеркало Яцрес* є майстерною доместикацією, адже слово «Яцрес» – це «серця» у зворотному порядку. В оригіналі натомість використовується слово «бажання», яке не матиме сенсу, якщо його вжити у зворотньому порядку, що й зумовило пошук іншого аналогу. Таким чином, В. Є. Морозов залишив ідею гри слів, що важливо для символізму магичного предмета.

У третьому романі серії Гаррі та Герміона використовують *Time-Turner* (*Часоворот*), щоб врятувати Сіріуса Блека й гіпогрифа Бакбика. Цей предмет нагадує про важливість вибору та наслідків і вчить героїв, що навіть невеликі дії можуть змінити хід подій. Перекладач замінив латинізоване звучання на більш зрозуміле українське слово, утворене способом основоскладання, яке точно передає функціональність артефакту. В. Є. Морозов зберіг у назві простоту й зміст, що полегшує сприйняття історії читачами.

Portkey (*Летиключ*) – це предмет, який зачарований таким чином, щоб миттєво переносити тих, хто до нього торкається, до заздалегідь визначеного місця. У четвертій книзі, «Гаррі Поттер і Келих Вогню», *летиключ* відіграє вирішальну роль, коли Гаррі й Седрик Дігорі опиняються в центрі змови Волдеморта, використавши перетворений на летиключ Тричаклунський кубок. У перекладі В. Є. Морозова слово *летиключ* є вдалим прикладом доместикації, адже точно передає як суть предмета, так і його функцію.

Використання легко зрозумілого імперативу «лети» робить назву ближчою українському читачеві, зберігаючи ідею миттєвого переміщення.

Одним із найтемніших і найстрашніших магічних артефактів у світі романів про Гаррі Поттера є *Horocrux* (*Горокракс*). Це предмет, у який маг навмисно вкладає частину своєї душі, розділивши її внаслідок убивства. Волдемоорт створив кілька горокраксів, щоб забезпечити свою безсмертність. Знищення цих об'єктів стає головною метою Гаррі у фінальних книгах серії. У перекладі В. Є. Морозов використовуючи спосіб транслітерації. Ця адаптація гармонійно поєднує чужомовне звучання з українським, наголошуючи на зловісному характері артефакта.

Смертельні реліквії (*Deathly Hallows*) – це три магічні предмети (бузинова паличка, воскресальний камінь й мантия-невидимка), які, згідно з легендою, дозволяють своєму власникові стати володарем Смерті. Вони відіграють ключову роль у розв'язці історії, стаючи водночас символом вибору між владою, горем і мудрістю. У перекладі В. Є. Морозова доместикована фраза *Смертельні реліквії* точно передає зміст назви, зберігаючи урочистий і загадковий тон оригіналу.

Elder's Wand (*Бузинова паличка*), одна із трьох Смертельних реліквій, відома як наймогутніша чарівна паличка у світі. Вона була створена Смертю й передавалася з рук у руки через століття, залишаючи за собою кривавий слід, оскільки її володіння вимагало перемоги над попереднім власником. У фіналі серії Гаррі отримує цю паличку, але відмовляється використовувати її силу, демонструючи свою здатність зробити морально правильний вибір. Даний переклад є прикладом доместикації, що вдало відображає природу артефакта.

Наведені артефакти не лише визначають розвиток сюжету, але й допомагають Гаррі формувати свої моральні принципи, приймати складні рішення й боротися за свої переконання. Переклад В. Є. Морозова гармонійно адаптує ці магічні артефакти до українського контексту, зберігаючи їхню унікальність і символічну вагу.

Брати Візлі, Фред і Джордж – одні з найхаризматичніших персонажів у світі «Гаррі Поттера», відомі своїм почуттям гумору та невгамовною креативністю. Їхня мрія – створити власний магазин жартів – стала реальністю після того, як Гаррі передав їм виграні у Тричаклунському турнірі гроші. Магазин «Відьмацькі витівки Візлі» на Алеї Діагон став місцем, де маги всіх вікових категорій могли знайти магичні предмети для розіграшів.

Одним із найпопулярніших винаходів братів Візлі був набір *Skiving Snackbox* – Спецхарчування для сачкування. Цей набір містить різні магичні солодощі, які викликають короточасні симптоми хвороб (наприклад, лихоманку чи висип), що дозволяє уникнути небажаних занять чи зустрічей. В. Є. Морозов обрав яскравий віршований переклад, використавши алітерацію. Це ідеальний приклад доместикації, що додає перекладу жвавості та близькості до аудиторії, одночасно зберігаючи ритмічність.

Dungbombs (Какобомби) – магичні вибухові пристрої, які спричиняють неприємний запах, часто використовувались братами Візлі та іншими студентами, коли вони хотіли покепкувати з вчителів, особливо з Долорес Амбридж. В. Є. Морозов обрав спосіб словоскладання, що дослівно передаючи суть предмета через гру слів. Це також приклад вдалого застосування стратегії доместикації, яка викликає посмішку в читача.

В основному при трансляції назв більшості винаходів Фреда і Джорджа перекладач використовував доместикацію, вдало послуговуючись методом словоскладання та зберігаючи ритмічні, практично віршовані назви. Таким чином, завдяки майстерності перекладача брати Візлі залишаються джерелом радості для читачів.

Отже, при перекладі назв магичних предметів та артефактів у серії романів «Гаррі Поттер» перекладач здебільшого застосовував прийом доместикації, вдало адаптуючи назви до українського мовного та культурного контексту. Такий підхід забезпечив збереження магичної атмосфери твору, сприяючи при цьому кращому сприйняттю читачами функцій і символіки магичних артефактів.

2.2.6. Шкільне життя і література

Шкільне життя Гаррі Поттера у Гогвортсі є одним із найважливіших аспектів серії, адже саме тут юний чарівник відкриває для себе магічний світ, знаходить друзів і ворогів, а також здобуває знання, що допомагають йому протистояти злу.

Defence Against the Dark Arts, перекладений як *Захист від Темних Мистецтв*, є одним із ключових предметів у магічній школі, оскільки він навчає учнів протидіяти темним силам, які загрожують чарівному світу. Використання слова «мистецтв» замість «магії» чи іншого терміна створює додатковий контекст, що підкреслює комплексність і небезпеку темних практик. Така адаптація допомагає українським читачам краще зрозуміти важливість цього предмета в навчанні Гаррі.

Предмет *Muggle Studies*, перекладений як *Маглознавство*, досліджує життя та звичаї маглів, немагічних людей. В. Є. Морозов у даному випадку обрав часткову доместикацію, що проявляється в створенні академічного терміна, який асоціюється з науковими дисциплінами. Ця назва звучить логічно і вписується в загальний стиль інших шкільних предметів, водночас передаючи легку іронію, закладену у курсі. Але водночас слово містить іншу реалію, *магл*, що є прикладом форенізації.

Спорт і навчання в Гогвортсі завжди йшли пліч-о-пліч у Поттеріані, будучи двома абсолютно різними, але однаково важливими складовими життя молодих чарівників.

Quidditch, у перекладі *Квідич*, є найпопулярнішою спортивною грою у магічному світі. Для Гаррі Поттера ця гра має особливе значення, адже він стає видатним Ловцем, демонструючи неабиякий талант. Назва *Квідич* у перекладі В. Є. Морозова зберігає оригінальне звучання англійського слова *Quidditch*, використовуючи транскрипцію. Такий підхід дозволяє передати відчуття унікальності цієї гри, яка не має аналогів у реальному світі.

Transfiguration, тобто *Трансфігурація*, є одним із найскладніших і водночас найважливіших предметів у Гогвортсі. Викладачка трансфігурації, професорка Макгонегел, навчає учнів мистецтва перетворення об'єктів одного виду на інші, що вимагає великої концентрації та магічної майстерності. У перекладі В. Є. Морозов зберіг латинський корінь слова, що нагадує про академічність і формальність цього предмета. Використання доместикації в адаптації терміна проявляється в тому, що він був змінений лише фонетично, залишаючись зрозумілим для українського читача.

Система іспитів у Гогвортсі є важливою частиною навчального процесу, адже саме за їх результатами оцінюються знання та магічна майстерність учнів.

Іспити **N.E.W.T. (*Nastily Exhausting Wizarding Test*)** та **O.W.L. (*Ordinary Wizarding Levels*)** відіграють ключову роль у кар'єрі кожного майбутнього чарівника, визначаючи його професійний шлях. У перекладі В. Є. Морозова ці назви зазнали значної адаптації через прийом доместикації, що дозволило українським читачам легко зрозуміти їх суть і навіть оцінити гумористичний підтекст.

N.E.W.T., перекладені як *Навпрочуд обтяжливі чаклунські іспити* (аббревіатура – *НОЧИ*), підкреслюють складність і виснажливість фінальних випробувань у Гогвортсі. В. Є. Морозов не лише зберіг змістовне навантаження англійської назви, але й творчо обіграв її. В українському варіанті іспити отримали яскраву назву, яка звучить природно, легко запам'ятовується й передає атмосферу стресу, з яким стикаються учні. Аббревіатура *НОЧИ* має подвійне значення, натякаючи на безсонні ночі підготовки, що додає перекладу додаткового смислового рівня.

O.W.L.s, у перекладі *Стандартні оцінки взірцевих учнів (C.O.V.u)*, також зазнали вдалої адаптації. Морозов майстерно передав іронічний характер іспитів, які є обов'язковими для всіх учнів п'ятого курсу. Переклад зберіг академічний тон і водночас вніс легкий гумор завдяки аббревіатурі *C.O.V.*, яка асоціюється із совами – символом мудрості та знань, а також із листоношами

у світі Гаррі Поттера. Це вдала гра слів, особливо враховуючи, наскільки зазвичай важкою задачею для перекладача є передача абревіатур.

У цілому переклад обох абревіатур через доместикацію є прикладом креативного підходу, який забезпечує легке сприйняття назв іспитів українськими читачами. Морозов не лише адаптував їх до культурного та мовного середовища, але й зберіг оригінальну іронію та гумор, що були важливими для авторки в передачі настрою цих магічних випробувань.

Таким чином, В. Є. Морозов у своєму перекладі назви шкільних предметів на українську мову переважно використовував прийом доместикації, що дозволило вдало адаптувати ці терміни для української аудиторії, зберігши їхню змістовну і стилістичну відповідність.

2.2.7. Організації, спілки і соціальні явища

Суспільне життя чарівників у світі Гаррі Поттера є надзвичайно різноманітним, але водночас глибоко розшарованим. Магічне співтовариство поділяється на різні соціальні групи в залежності від походження, поглядів та інших аспектів життя. Ці категорії визначаються як ідеологічними, так і культурними традиціями, що формують основу магічного світу та конфлікт у історії, що розгортається перед читачами.

Маглами (Muggles) у світі Гаррі Поттера називають звичайних людей, які не володіють магічними здібностями. Їхнє існування є центральним для багатьох сюжетних ліній, адже саме в маглівському світі зростає головний герой історії. Переклад цього терміна через форенізацію є вдалим рішенням, оскільки слово «магл» було транслітероване без спроби адаптації до української мови.

Людей, народжених у чарівних родинах, які, однак, не мають магічних здібностей, у романах серії називають *Сквибами (Squibs)*. Ця категорія є маргіналізованою у магічному суспільстві, оскільки сквибів часто зневажають

через їхню «неповноцінність». Переклад цього терміна також здійснено через форенізацію, адже слово «сквиб» було передано майже без змін. Такий підхід дозволяє зберегти звучання, унікальність і значущість цього терміна в контексті Поттеріани, не обтяжуючи текст спробами адаптації, яка могла б змінити його смислове навантаження.

Бруднокровка (Mudblood) є образливим прізвиськом, яким у світі чарівників називають магів, народжених у сім'ях маглів. Це слово є проявом расової нетерпимості, що широко висвітлюється у серії як негативне явище, яке поділяє чарівне суспільство. Переклад цього терміна здійснено через доместикацію: В. Є. Морозов за допомогою словоскладання адаптував слово так, щоб воно звучало природно українською мовою і водночас зберігало свою зневажливу конотацію. Вибір слова «бруднокровка» чітко передає оригінальне значення, зберігаючи його негативний підтекст і акцентуючи увагу на темі дискримінації у світі чарівників.

У цілому переклад В. Є. Морозова термінів, пов'язаних із соціальною структурою магічного світу, демонструє гармонійне поєднання форенізації та доместикації. Завдяки цьому читачі можуть одночасно зберігати зв'язок з автентичним світом Гаррі Поттера та отримувати чітке розуміння значення цих термінів у власному культурному контексті.

Світ Гаррі Поттера наповнений не лише назвами різноманітних соціальних груп, а й назвами спілок і організацій, які мають свої унікальні ідеології та цілі. Деякі з них борються за справедливість і рівність, тоді як інші – за владу та власні егоїстичні переконання.

Організація, створена Герміоною Грейнджер з метою покращення умов праці та життя домашніх ельфів, які століттями були змушені виконувати обов'язки слуг без жодних прав чи винагороди, називалася *S.P.E.W.* (з англ. блювати), що розшифровується як *Society for the Promotion of Elfish Welfare*. Герміона намагалася привернути увагу суспільства до цієї проблеми, хоча її ініціативу здебільшого висміювали. У перекладі В. Є. Морозов використав відповідний доместикований варіант назви *С.С.Е.Ч.А.* (*Спілка Сприяння*

Ельфам-Чорноробам Англії). Асоціації зі словом «сеча», які виникають у читача, пояснюють, чому інші учні кепкували з Герміони та її ідеї.

The Death Eaters (Смертежери) – це прихильники лорда Волдеморта, які служать йому в боротьбі за панування чистокровних чарівників над усім світом. Вони використовують чорну магію, не гребують вбивствами та тортурами, використанням заборонених чар, і є втіленням темних сил у серії романів. Назва *Смертежери*, обрана В. Є. Морозовим, є чудовим прикладом доместикації: перекладач використав слово, яке звучить природно українською, при цьому зберігаючи загрозливу ідею пожирання смерті з оригіналу. Такий переклад підкреслює жорстокість і безжальність цієї групи, залишаючи її сутність зрозумілою для українського читача.

Snatcher Gang – це злочинна банда, яка діяла під час правління Волдеморта, полюючи на маглів, маглонароджених чарівників і членів Ордену Фенікса. Вони діяли як найманці, які за винагороду виконували накази Смертежерів. У перекладі слово *Хануги* вдало передає суть їхньої діяльності – жадібність, відсутність будь-яких моральних установ через осліплення любов'ю до грошей, захоплення людей і зловживання силою. Доместикація в цьому випадку надає назві чіткого сенсу і робить її близькою до українського культурного контексту.

Wizengamot (Чарверсуд) – це вищий судовий орган у магічному світі, що виконує функції суду та законодавчого органу. Він складається з досвідчених чарівників і відьом, які приймають рішення щодо серйозних магічних злочинів. У серії книг про Гаррі Поттера *Чарверсуд* згадується під час суду над Гаррі, якого несправедливо звинувачують у використанні заклинання перед маглами.

У перекладі В. Є. Морозов використав доместикацію, успішно утворивши усічено-словесну аббревіатуру від слів «чарівний», «верховний» і «суд».

Усі чотири назви спілок та закладів, наведених вище, адаптовано за допомогою доместикації, і це виявилось ефективним способом перекладу,

який зберіг зміст і атмосферу оригіналу, одночасно полегшуючи сприйняття для українського читача. В. Є. Морозов вдало врахував культурні особливості мови, забезпечуючи збереження емоційного впливу назв, і зробив їх інтегрованими в магічний світ українського перекладу.

Підпільна радіопрограма, яка транслювалася під час правління Волдеморта та була спрямована на підтримку опору й боротьбу проти його режиму, називалася *Potterwatch*. Її створили члени Ордену Фенікса, щоб інформувати чарівників про реальний стан справ у магічному світі, спростовувати пропаганду Міністерства магії, яке контролювалося Смертежерами, та підтримувати моральний дух слухачів. Програма стала важливим засобом зв'язку для тих, хто продовжував опиратися темній владі, та символом незламності й боротьби за правду. У перекладі даної реалії В. Є. Морозов вдався до доместикації, обравши варіант *Поттерварта*. Перекладач зберіг ключовий елемент назви – ім'я Гаррі Поттера, який був символом опору й надії для всього магічного світу.

Також у чарівному світі існує безліч традицій, свят та звичаїв. Одним із таких є *Triwizard Tournament* (*Тричаклунський Турнір*). Це давнє магічне змагання, в якому беруть участь представники трьох чарівних шкіл: Гогвортсу, Дурмстренгу та Бобатону. Турнір є складним і небезпечним випробуванням, що складається з трьох завдань, які перевіряють магічні навички, силу духу та кмітливість учасників. У романі «Гаррі Поттер і Келих Вогню» цей турнір відіграє ключову роль, адже саме через нього Гаррі потрапляє у вир подій, що ведуть до повернення Волдеморта.

Переклад В. Є. Морозова як *Тричаклунський Турнір* демонструє ефективно використання доместикації. Така адаптація робить назву доступною, а використання префікса «три-» дозволяє легко сприймати ідею змагання між трьома школами (а також про необхідність виконати три завдання), що зберігає зв'язок із оригіналом.

Своєрідна річниця смерті, яку святкують привиди у світі магії, називається *Deathday Party* – *Смертенини*. Читач дізнається про таке свято на

вечірці на честь 500-річчя смерті Майже-Безголового-Ніка, яку відвідують Гаррі та його друзі. Смертенини представляють унікальний елемент чарівного світу, який розширює уявлення про життя після смерті в магічному контексті.

Назва *Смертенини* є яскравим прикладом доместикації, де обігрується поєднання слів «іменини» та «смерть», в той час як в оригіналі реалія утворюється шляхом складання слів «birthday» та «death». Перекладач обрав слово, яке за допомогою суфікса «-нини», що викликає асоціації з українською обрядовістю (наприклад, народини, входини), зберігає при цьому іронічний підтекст та оксюморон.

Загалом, застосування доместикації в перекладі реалій, що позначають соціальні явища у серії романів «Гаррі Поттер» підтверджує важливість адаптації змісту для забезпечення легшого входження аудиторії в магічний світ. Цей підхід не лише сприяв кращому розумінню тексту, а й допоміг зберегти атмосферу твору, водночас роблячи її доступною для українських читачів.

2.3. Способи та прийоми перекладу реалій Поттеріани

Переклад реалій є одним із найскладніших аспектів адаптації літературних творів, оскільки він вимагає не лише мовного, але й культурного перенесення. У випадку з Поттеріаною Джоан Роулінг, де реалії магічного світу переплітаються з численними елементами англійської культури, релігії, історії та фольклору, питання перекладу набуває особливої гостроти. Вибір правильного способу перекладу реалій є завжди компромісом між збереженням автентичності оригіналу та потребами цільової аудиторії, яка може не бути знайома з британськими традиціями та культурними контекстами.

Оскільки вибір способу перекладу залежить від багатьох факторів – зокрема, жанрових особливостей, аудиторії та контексту – труднощі вибору стають ще очевиднішими. Для того щоб не втратити сенс і колорит оригіналу, іноді доводиться вдаватися до складних адаптаційних рішень, які мають забезпечити розуміння без порушення загального тону та стилістики тексту. Серед цих рішень можна виділити такі стратегії як транскрибування, калькування, добір функціональних аналогів чи навіть повне опущення певних елементів. Ці прийоми надають перекладачам різноманітні інструменти для досягнення якнайкращого результату, проте кожен з них має свої переваги та недоліки, що необхідно враховувати в процесі роботи.

Найпоширенішим способом перекладу реалій Поттеріани є транскодування, тобто процес перенесення інформації з однієї мовної або культурної системи в іншу без зміни змісту, але з урахуванням фонетичних або графічних особливостей. У контексті перекладу це часто означає перенесення слів чи термінів з оригінальної мови на цільову без змін в їхній формі, наприклад, шляхом транскрибування, коли слово передається за допомогою звуків або літер цільової мови. Транскодування використовують для імен, географічних назв або культурних термінів, коли немає прямого еквівалента або коли збереження оригінальної форми має важливе значення для автентичності тексту.

За допомогою транскодування у серії романів «Гаррі Поттер» було перекладено більшість реалій, наприклад, *Bludger* – *Бладжер*, *Cedric Diggory* – *Седрик Діггорі*, *Errol* – *Ерол*, *Griphook* – *Грипгук*, *Hedwig* – *Гедвіга*, *Scabbers* – *Скеберс*, *Squib* – *Сквиб*, *Thestral* – *Тестрал*.

Добір функціонального аналога – це метод перекладу, при якому реалії або терміни, що не мають прямого відповідника в цільовій мові, замінюються на такі, що виконують аналогічну функцію в культурному чи соціальному контексті цільової аудиторії. Тобто, замість буквального перекладу, використовується слово чи вираз, який має схоже значення або роль у суспільстві та культурі іншої країни. Це дозволяє зберегти смислове

навантаження і функціональність оригіналу, але зробити його більш зрозумілим і природним для читача іншої культури.

Із застосуванням добору функціонального аналога перекладено реалії на кшталт «*Break with the Banshee*» – «Балачки з Бабою-Ягою», *Lord Voldemort* – Лорд Волдеморт та *Tom Marvolo Riddle* – Том Ярволд Редл, *Ordinary Wizarding Levels (O.W.L.)* – Стандартні оцінки вірцевих учнів (C.O.B.), *Nastily Exhausting Wizarding Test (N.E.W.T.)* – Навпрочуд обтяжливі чаклунські іспити (НОЧІ), *Room of Requirement* – Кімната на вимогу.

Часто вживаний метод перекладу, при якому оригінальні слова або вирази перекладаються дослівно, зберігаючи їхню структуру та форму, але з адаптацією до мовних норм цільової мови, називається калькуванням. Це може бути калькуванням цілих фраз або окремих елементів (наприклад, складних слів). Завдяки калькуванню зберігається близькість до оригіналу, що дозволяє передати культурні чи концептуальні особливості тексту.

За допомогою калькування у Поттеріані було перекладено наступні реалії: *Black Mark* – Чорна Мітка, *Blood Traitor* – Зрадник крові, *Bloody Baron* – Кривавий Барон, *Care of Magical Creatures* – Догляд за магічними істотами, *Charms* – Замовляння, *Chocolate Frog* – Шоколадна Жабка, *Cleansweep-7* – Чистомет-7, *Deathly Hallows* – Смертельні Реліквії, *Defence Against The Dark Arts (D.A.D.A.)* – Захист від Темних Мистецтв, *Deluminator (Put-Outer)* – Світлогасник.

При приблизному перекладі оригінальне слово чи вираз замінюється на найближчий еквівалент у цільовій мові, який може не передавати точного значення, але є достатньо зрозумілим для читача. Такий переклад використовується, коли немає прямого або точного відповідника в іншій мові, і необхідно передати загальний сенс чи концепт. Це може бути заміна лексичної одиниці, що не має еквівалента, на більш загальний або спрощений варіант.

У серії романів «Гаррі Поттер» за допомогою приблизного перекладу було трансльовано наступні реалії: «*Gilderoy Lockhart's Guide to Household*

Pests» – «Як боротися з домашніми шкідниками. Посібник Гільдероя Локарта», *Quick-Quotes Quill* - Самописне перо, *St Brutus's Secure Centre for Incurably Criminal Boys* – Центр Святого Брута для патологічно злочинних підлітків, *Yule Ball* – Святковий Бал.

Описовий переклад – це метод перекладу, при якому складний чи маловідомий термін або вираз замінюється поясненням або детальним описом його значення, замість прямого перекладу. Як правило, застосовується, коли немає точного еквівалента в цільовій мові.

Описовий переклад не так часто використовувався при перекладі реалій Поттеріани. Наведемо кілька прикладів реалій, перекладених саме цим способом: *Pensieve* – *Сито спогадів*, *Puffskein* – *Карликовий пух*, *Spectrespecs* – *Спектрально-астральні окуляри*.

Родо-видова заміна – це метод перекладу, коли замість конкретного терміна використовується більш загальний термін з подальшим уточненням, що визначає його конкретне значення.

Гарним прикладом в українському перекладі серії романів «Гаррі Поттер» є *Kneazle* – *Кім*, де магічна тварина, окремий представник виду, була представлена узагальнено.

Додавання – це введення додаткової інформації, яка відсутня в оригінальному тексті, але важлива для розуміння змісту в цільовій мові. Вилучення – це навпаки, свідоме пропускання деяких елементів оригіналу при перекладі, якщо вони є зайвими або можуть бути зрозумілі з контексту в цільовій мові. Вилучення зазвичай застосовується, коли в цільовій мові така інформація є надмірною або неважливою для правильного сприйняття.

Прикладом застосування додавання при перекладі реалій Поттеріани є «*Advanced Potion-Making*» – «Розширений курс зілляваріння», де оригінальна назва перекладається як «Поглиблене зілляваріння», а в українській версії перекладач додає поточнення «курс» для того, щоб ця назва звучала більш схожою на назву книжки.

Прикладів вилучення дещо більше, наприклад: *Beauxbatons Academy of Magic* – Бобатон, *St Mungo's Hospital for Magical Maladies and Injuries* – Лікарня Святого Мунго, *Drooble's Best Blowing Gum* – Жуйка Друбл та інші.

Комбіновані способи застосовуються тоді, коли один прийом перекладу недостатній для повноцінної передачі змісту чи культурного контексту. Це метод, який поєднує два або більше базових прийоми перекладу для досягнення найбільш точного й адекватного відтворення значення, форми та стилістичного забарвлення слова або виразу з мови-оригіналу.

Найбільш яскравим прикладом реалії, що була перекладена за допомогою комбінованого способу було ім'я *Alastor «Mad-Eye» Moody* – Аластор «Дикозор» Муді. У даному випадку для перекладу імені було використано транскодування та приблизний переклад.

Таким чином, нами було проаналізовано основні способи і прийоми перекладу реалій, що використовуються в українських перекладах книг серії «Гаррі Поттер», з урахуванням їх частоти. Зокрема, йдеться про адаптацію назв, термінів і концептів, що стосуються повсякденного життя персонажів-чарівників.

Як можна відзначити із статистики, наведеної нижче, найчастіше при перекладі реалій Поттеріани використовується транскодування (113 одиниць). З такою самою частотою перекладач В. Є. Морозов використав калькування – 112 одиниць, що робить ці дві стратегії найбільш вживаними у розглянутому творі.

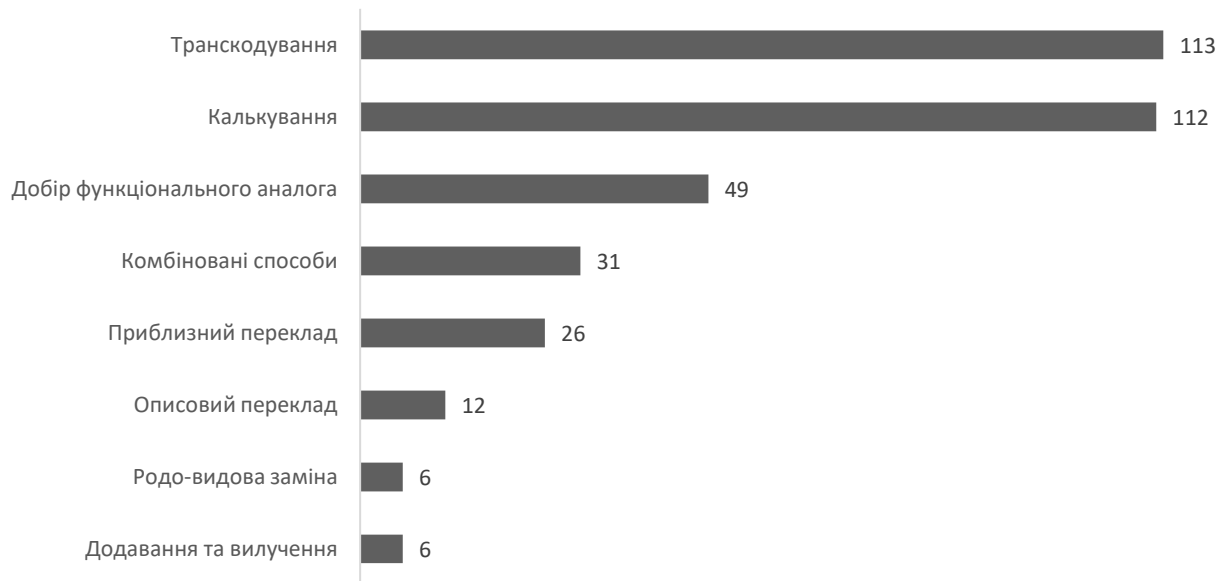

Рис. 2.1. Статистика використання способів перекладу у серії романів «Гаррі Поттер».

Найменш вживаними способами перекладу у Поттеріані є родо-видова заміна, що налічує 6 одиниць, та додавання/вилучення, що підкреслює скурпульозність та точність, з якою перекладач підійшов до адаптації серії романів «Гаррі Поттер».

У результаті проведеного дослідження статистичного розподілу методів перекладу та аналізу стратегій форенізації й доместикації при перекладі реалій Поттеріани українською мовою було встановлено кілька важливих тенденцій. Найбільш продуктивними способами перекладу виявилися транскодування та калькування, що свідчить про перевагу точного відтворення форми та звучання реалій оригінального тексту. Водночас найменш продуктивними методами стали родо-видова заміна та прийоми додавання й вилучення, що підтверджує мінімальне втручання перекладача в структуру тексту.

Щодо стратегій перекладу, аналіз показав, що В. Є. Морозов збалансовано використовував як форенізацію, так і доместикацію. Проте переклад загалом тяжіє до форенізації. Такий підхід виявився ефективним для

відтворення атмосфери магічного світу, зокрема через збереження культурно значущих реалій, але він мав ризик створити складнощі для розуміння та запам'ятовування деяких складних реалій, особливо для маленьких читачів.

Отже, переклад реалій Поттеріани українською мовою вирізняється високим рівнем професійності та обґрунтованим вибором методів перекладу. Морозов демонструє здатність знаходити баланс між збереженням оригінального змісту та адаптацією тексту до культурних особливостей українського читача. Таким чином, використання форенізації та доместикації, а також широкий спектр методів перекладу дозволили створити адекватний і водночас адаптований для української аудиторії текст.

ВИСНОВКИ

Сучасний стан розвитку мовознавства характеризується неспадаючою цікавістю учених до різних аспектів дослідження мовних реалій. Визначення поняття «реалія» є доволі складним завданням через різноманітність підходів науковців до цієї проблеми. Зокрема некоректно ототожнювати такі поняття як «безеквівалентна лексика» і «реалії», оскільки реалії – це складові безеквівалентної лексики, яка, у свою чергу, є більш широким поняттям. Також хибним є ототожнювати реалію з мовною лакуною, оскільки мовна лакуна – це факт відсутності слів для вираження певних понять, які існують у одній мові, але не мають прямого еквіваленту в іншій, так би мовити, білі плями у рамках мови.

Однією з актуальних проблем, що постають сьогодні перед мовознавцями і зокрема перед перекладачами, є проблема трансляції реалій іншими мовами. Це може бути зумовлене складністю вибору способів перекладу реалій, оскільки погляди фахівців можуть бути досить суб'єктивним і вимагати великої експертності з боку перекладача. Крім того, важливим є врахування ролі, що її відіграє контекст, у якому зустрічається реалія, оскільки це може впливати на її тлумачення та переклад.

Методи перекладу, які використовуються для передачі реалій, не завжди є ідеальними. Часто перекладачі намагаються передати лише предметний зміст реалії, що може призвести до втрати культурного контексту. З іншого боку, спроби перекладачів відтворити культурний зміст реалії призводять до неповної або неточної трансляції предметного змісту реалії, або до непорозуміння з боку читача. Для перекладу таких мовних одиниць можуть використовуватися такі способи як комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, транскрипція (транслітерація), пошук ситуативного відповідника, калькування, гіперонімічне перейменування, транспозиція, метод уподібнення, контекстуальне тлумачення реалій та інші, але саме комбінована реномінація є найбільш продуктивним способом.

Слова-реалії можна зустріти в текстах різного типу, які характеризуються соціально-історичним та культурно-національним забарвленнями, в тому числі й в художній літературі. Чарівний світ творів відомої британської письменниці Дж. К. Ролінг сповнений реалій. Серія її книг про Гаррі Поттера став глобальним культурним феноменом, вплинувши на покоління читачів по всьому світу. Завдяки унікальній атмосфері магії, глибокій символіці та захоплюючим сюжетам, ці книги не лише завоювали серця мільйонів, але й оживили інтерес до літератури. Переклади на українську мову, виконані Віктором Морозовим за редакції Івана Малковича та Петра Таращука, зберегли чарівність та автентичність оригіналу, одночасно адаптуючи тексти до української культури та мови.

Український перекладач творів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера намагався максимально зберегти оригінальну форму реалій. Загалом, В. Є. Морозов в рівній мірі використовує як стратегію доместикації, так і форенізації. Треба відзначити, що імена чарівників та клички істот, топоніми та назви заклять в основному були перекладені за допомогою форенізації, в той час як при перекладі чарівних предметів, артефактів та суспільно-культурних явищ переклад більше послуговувався доместикацією.

Хоча В. Є. Морозов і зберігає певний баланс між форенізацією та доместикацією, але його переклад помітно більше тяжіє до першого, через що для українського читача подекуди втрачається іронія або відтінок значення, які, проте, доступні, зрозумілі і важливі для читача англомовного.

У підсумку, порівняльний аналіз перекладів В. Є. Морозова у контексті Поттеріани демонструє два різні підходи. Стратегія доместикації робить текст більш зрозумілим і доступним для українських читачів, натомість форенізація зберігає оригінальність і магичність термінів, але також може ускладнити сприйняття тексту для тих, хто не знайомий з англійською. Обидва підходи мають свої переваги і недоліки, що визначає їх ефективність у передачі духу Поттеріани залежно від цільової аудиторії.

Щодо способів трансляції реалій Поттеріани українською, були виділені транскодування, калькування, добір функціонального аналога, приблизний переклад, описовий переклад, родо-видова заміна, додавання та вилучення і комбіновані способи. Серед них транскодування та калькування виявляються потужними та найбільш ефективними інструментами, що дозволяють зберегти автентичність термінів і назв, надаючи їм магічного звучання та специфічності. Ці способи перекладу сприяють глибшому зануренню читачів у чарівний світ, проте можуть створювати певні труднощі в розумінні для тих, хто не знайомий із англійською мовою. Збалансоване використання транскодування та калькування є важливим для підтримки унікальності Поттеріани, забезпечуючи при цьому доступність і зрозумілість тексту для українських читачів.

Отже, переклад серії книг «Гаррі Поттер» українською мовою відзначається високим рівнем майстерності перекладача та ретельно продуманим підходом до вибору методів перекладу. Завдяки гармонійному використанню стратегій форенізації та доместикації, а також різноманітних методів перекладу, вдалося створити текст, який є одночасно точним у відтворенні оригіналу та який можна сміливо назвати одним із найвизначніших та улюблених для української аудиторії.

SUMMARY

Realities are words that denote nationally specific aspects of social life and material life that are sometimes difficult or almost impossible to express in another language. Realities reflect particular dimensions of life, history, culture, traditions, and even the natural environment. They are part of the vocabulary that has strong national specificity. Realities cannot be equated with equivalent vocabulary, since the concept of equivalent vocabulary covers a much wider range than just realities, which correspond only to cases of lexical-subjective equivalence.

Realities can be found in various spheres of life wherever interlingual and cross-cultural communication takes place. Translating realities is one of the most difficult tasks in translation studies. When trying to reproduce realities in another language, a translator faces the problem of the impossibility of conveying all the shades of meaning of a particular word or expression. The study of linguistic realities aims to broaden the understanding of what techniques are best suited to translate phenomena that exist in a certain reality in a certain language and need to be named in another language. Most of the scientific research in the Ukrainian scientific community on this linguistic phenomenon belongs to R. P. Zorivchak [8, 9].

One of the mediums where realities are widely used is fiction. And this applies not only to those works that describe another culture, but also to those that describe other worlds, another reality. An example of such a work is the Harry Potter series by J.K. Rowling, whose books are full of the realities of the wizarding world. This list of linguistic units and the analysis of their translation into Ukrainian can be useful for translators of literary texts, which explains the **relevance** of this study.

The **subject** of the study is culture-specific elements of texts.

The **object** of the study is the translation of the realities of J. K. Rowling's Harry Potter novels into Ukrainian.

This study explores the intricacies of translating realities in the «Harry Potter» series into Ukrainian, focusing on the strategies and techniques employed to convey the world created by J. K. Rowling.

The **aim** of the study is to investigate the English-language realities of Harry Potter novels and to determine the optimal ways of translating them into Ukrainian through the prism of the phenomena of domestication and foreignization.

Achieving this goal involves a number of tasks:

- to define the concept of realities;
- to establish the specifics of using the strategies of foreignization and domestication in the translation of realities in Harry Potter novels;
- to find out the main ways of reproducing the realia of the Harry Potter novels in Ukrainian;
- to compile a glossary of the selected and analyzed realities of the mentioned novels.

The study uses the following **methods**: the lexicographic method is used in this research to work with dictionaries to find definitions of the concepts studied in this work; the descriptive method is used to identify, systematize and describe the analyzed language units and phenomena; elements of the etymological method are used to understand the internal form of equivalent vocabulary; the method of semantic analysis is used to clarify the lexical and semantic features of the analyzed language units; the method of translation analysis is used to identify difficulties in translating English-language realities into Ukrainian.

The **material** of the study is a series of J. K. Rowling's Harry Potter novels in the original language, as well as their official translation by Ukrainian translator Viktor Morozov.

The first section of the thesis outlines the concept of equivalent vocabulary, defines the concept of cultural words, and describes the specifics of reproducing them in the target language. The realities are distinguished from non-equivalent vocabulary, clarifying their unique role in translation studies. It also identifies the primary approach to translating cultural words, as outlined by Roksolana Zorivchak,

as combined renaming, which allows for the preservation of both meaning and cultural connotation.

A glossary of over 350 realities from the «Harry Potter» series, compiled specifically for this research, served as a foundation for analyzing the frequency and effectiveness of various translation methods in the second section. The analysis reveals that the translation strikes a balance between the strategies of foreignization and domestication, with a slight preference for foreignization to retain the British cultural flavor that is integral to the source text.

The study identifies a range of translation techniques used in the Ukrainian version, including transcoding, calque, functional analogues, combined methods, rough translation, descriptive translation, generic-specific substitution, and the more occasional addition and omission. Statistical analysis of these methods shows that transcoding (113 instances) and calque (112 instances) were the most frequently used approaches, ensuring fidelity to the source material. Less commonly employed techniques, such as generic-specific substitution (5 instances) and addition/omission (6 instances), reflect the precision and restraint of Viktor Morozov, the translator, in handling cultural nuances.

The findings suggest that while the Ukrainian translation of the «Harry Potter» series achieves a high level of accuracy and cultural adaptation, the extensive use of transcoding in certain cases may obscure subtler meanings for Ukrainian readers. Nonetheless, the translation successfully conveys the spirit and intricacies of the original text, making it accessible and engaging for its audience, while maintaining a connection to the cultural context of the magical world J. K. Rowling envisioned. This balance demonstrates the complexity and skill involved in translating works of such cultural and linguistic depth.

The **structure** of the work is determined by the scientific logic of the study, its purpose, and objectives. The work consists of an introduction, two sections, conclusions, references (62 items), and 2 appendixes. The total volume of the work is 106 pages.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білякова Г. Є., Хавкіна О. М. Теоретичні засади вивчення реалій у мовознавстві і перекладознавстві. Тези доповідей науково-практичної конференції, [Електронний ресурс] / Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 82–83.
2. Бронська А. А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної // Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах України : електрон. версія журн. №7, 2000. С. 43–44.
3. Бумба В. М. Засоби відтворення національних реалій у франкомовних перекладах Тараса Шевченка // Закарпатські філологічні студії : електрон. версія журн. 2019. Т. 1, № 8. С. 55–60.
4. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу // Іноземна філологія. 1985. № 5. С. 68–69
5. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереваемое в переводе. М. : Международные отношения, 1980. 352 с.
6. Гаргаєва О. В. Проблема класифікації безеквівалентної лексики у сучасному мовознавстві // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» 2015. № 53. С. 52–54.
7. Ель Тахраві Б. Б. Особливості перекладу реалій // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса : електрон. версія журн. 2020. №12. С. 232–236.
8. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
9. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вид-во при ЛДУ «Вища школа», 1983. 176 с.
10. Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Харків : НУАб, 2017. 126 с.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

12. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
13. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : «Нова Книга», 2003. 448 с.
14. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К. : Академія, 2008. 456 с.
15. Кундзіч О. Л. Творчі проблеми перекладу. К. : Дніпро, 1973. 264 с.
16. Луцик Х. Ю. Стратегії відтворення побутової культурно-специфічної лексики поеми «Енеїда» І. Котляревського у німецькому перекладі І. Качанюк-Спех. // Молодий вчений. № 4.3 (44.3), 2017. С. 134–137.
17. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля–К, 2006. 716 с.
18. Тупиця О. Ю., Зімакова Л. В. Безеквівалентна лексика: проблеми визначення // Філологічні науки: зб. наук. праць Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка : електр. версія журн. № 1(10), 2012. С. 251–258.
19. Тьопенко Ю. А., Стежко Ю. Г. Перекладацька стратегія доместикації як чинник національної ідентифікації. // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 18. № 2, 2015. С. 184–189.
20. Снежик О. П., Федорова Л. О. Прийоми приблизного перекладу українських реалій у французькому художньому тексті // *Studia linguistica* : збірник наукових праць / КНУ ім. Тараса Шевченка. К. : Київський університет, 2011. Вип. 5, Т. 1., 2011. С. 465–470.
21. Удовіченко Г. М. Генеза становлення поняття «реалія» у сучасному перекладознавстві // Інтелект. Особистість. Цивілізація : електр. версія журн. №12, 2016. С. 52–65.
22. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. М. : Высшая школа, 1983. 303 с.
23. Царенко І. О., Царенко О. О. Стратегії форенізації та доместикації при перекладі міжнародної реклами та продуктів кіно- та телеіндустрії // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки № 2, 2020. С. 328–336.

24. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation. London : Oxford University Press, 1965. 103 p.
25. Chomsky A. N. Selected Readings on Transformational Theory. New York : Dover Publications, 2009. 176 p.
26. Koskinen K. Beyond Ambivalence. Postmodernity and the Ethics of Translation. Tampere: University of Tampere, 2000. 316 p.
27. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. New York : Routledge, 2016. 395 p.
28. Naumenko L. P., Gordyeyeva A. Y., Practical Course of Translation from English into Ukrainian. Vinnytsia : Nova Knyha Publishers, 2011. 138 p.
29. Nedergaard-Larsen B. Culture-Bound Problems in Subtitling // Perspectives. Studies in Translatology. Vol. 1. №. 2, 1993. P. 207–241.
30. Newmark P. Approaches to Translation. Oxford : Pergamon Press, 1981. 200 p.
31. Newmark P. A Textbook Of Translation. Hempstead: Prentice Hall International, 1988. 292 p.
32. Lefevere A. Translation, Rewriting & the Manipulation of Literary Fame. Volume 7, Issue 2, 1995. 391 p.
33. Venuti L. Strategies of Translation. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London & New York : Routledge, 1995. 638 p.
34. Venuti L. Strategies of Translation. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London & New York : Routledge, 2001. p. 240–244.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

35. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К. : Довіра, 2007. 205 с.
36. Безкоштовний латинсько-український словник. URL: <https://www.m-translate.org.ua/slovník/latin/la-uk#text=albus&direction=la-uk> (дата звернення: 18.11.2024)

37. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. : Перун, 2005. 435 с.

38. Cambridge Online Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 11.01.24).

39. Collins English Dictionary and Thesaurus. Online Dictionary. URL : <https://www.collinsdictionary.com/> (дата звернення: 11.01.24).

40. The Oxford Learner's Dictionaries. Oxford University Press. URL : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення: 09.01.24).

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

41. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55. Таблиця транслітерації українського алфавіту латиницею. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243262567> (дата звернення: 05.12.2024).

42. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2002. 320 с.

43. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і таємна кімната. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2002. 352 с.

44. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2002. 384 с.

45. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і келих вогню. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2003. 672 с.

46. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2003. 816 с.

47. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і напівкровний Принц. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2005. 576 с.

48. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Смертельні реліквії. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2007. 640 с.

49. Ролінг Дж. К. Фантастичні звірі і де їх шукати. К. : Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2014, 128 с.

50. 500 million Harry Potter books have now been sold worldwide. URL: <https://www.wizardingworld.com/news/500-million-harry-potter-books-have-now-been-sold-worldwide> (дата звернення: 05.10.2024).

51. HP Lexicon – Rubeus Hagrid. URL: <https://www.hp-lexicon.org/character/hagrid-family/rubeus-hagrid/> (дата звернення: 17.11.2024).

52. King S. Wild About Harry. The New York Times on the web. URL: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/00/07/23/reviews/000723.23kinglt.html> (дата звернення: 01.10.2024).

53. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 352.

54. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 384.

55. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 480.

56. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 640.

57. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 816.

58. Rowling J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 560.

59. Rowling J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 640.

60. Rowling J. K. Fantastic Beasts and Where to Find Them. Bloomsbury Publishing Plc, 2014. p. 160.

61. Shamsian, Jacob. How J.K. Rowling went from struggling single mom to the world's most successful author. Insider, 2018. URL: <https://www.insider.com/jk-rowling-harry-potter-author-biography-2017-7> (дата звернення: 01.10. 2024).

62. White J. B. *On the Virtues of Not Understanding // Between Languages and Cultures: Translation and Cross-Cultural Texts*. Pittsburg and London, University of Pittsburg Press, 1995. p. 333–339.

Додаток А

Глосарій реалій Поттеріани

1	«A Study of Recent Developments in Wizardry»	«Дослідження останніх тенденцій чарівництва»
2	Accio	Акціо
3	«Advanced Potion-Making»	«Розширений курс зілляваріння»
4	Agrippa	Агриппа
5	Alastor «Mad-Eye» Moody	Аластор «Дикозор» Муді
6	Albus Dumbledore	Албус Дамблдор
7	Alohamora	Алогамора
8	Animagus	Анімаг
9	Antipodean Opaleye	Опалоок Антиподний
10	Apparition	Явлення
11	Aquamenti	Агуаменти
12	Aragog	Арагог
13	Argus Filch	Аргус Філч
14	Arithmancy	Числомагія
15	Arresto Momentum	Арресто Моментум
16	Ashwinder	Попеляшко
17	Asphodel	Асфодель
18	Augurey	Авгурія (ірландський фенікс)
19	Auror	Аврор
20	Avada Kedavra	Авада Кедавра
21	Azkaban	Азкабан
22	Bartemius «Barty» Crouch Jr.	Бартеміус «Барті» Кравч-молодший
23	Basilisk	Василіск
24	Bathilda Bagshot	Батильда Бешот
25	Bathsheda Babbling	Батшеда Бабблінг

26	Beater	Відбивач
27	Beauxbatons Academy of Magic	Бобатон
28	Bellatrix Lestrange	Белатриса Лестранж
29	Bertie Bott's Every Flavour Beans	Горошок «Берті Бот»
30	Billywig	Козлокос
31	Black Mark	Чорна Мітка
32	Blast-Ended Skrewt	Вибухозадий скрут
33	Blood Traitor	Зрадник крові
34	Bloody Baron	Кривавий Барон
35	Bludger	Бладжер
36	Boggart	Ховчик
37	Bowtruckle	Посіпачка
38	Break with the Banshee	«Балачки з Бабою Ягою»
39	Broomstick	Мітла
40	Bundimun	Бундімунка
41	Butterbeer	Вершкове пиво
42	Calamity Lotion	Бідовий лосьйон
43	Canary Cream	Канаркове заварне тістечко
44	Care of Magical Creatures	Догляд за магічними істотами
45	Catalonian Fireball	Каталонська метеорка
46	Cauldron Cakes	Тістечка з казана
47	Cedric Diggory	Седрік Діггорі
48	Chamber of Secrets	Таємна кімната
49	Charms	Замовляння
50	Chaser	Загонич
51	Chinese Fireball	Китайська метеорка
52	Chizpurfle	Шизопурфлик
53	Chocolate Frog	Шоколадна Жабка
54	Clabbert	Клаберт

55	Cleansweep-7	Чистомет-7
56	Comet 260	Комета-260
57	Common Welsh Green	Звичайна зелена валлійка
58	Cornelius Fudge	Корнеліус Фадж
59	Cornish pixie	Корнуельські піксі
60	Crookshanks	Криволапик
61	Crucio	Круціо
62	Cuthbert Binns	Катберт Бінс
63	Daily Prophet	Щоденний Віщун
64	Dark Arts	Темні чари
65	Death Potion	Смертельний ковток
66	Deathday Party	Смертенини
67	Deathly Hallows	Смертельні Реліквії
68	Defence Against The Dark Art (D.A.D.A.)	Захист від Темних Мистецтв
69	Deluminator (Put-Outer)	Світлогасник
70	Dementor	Дементор
71	Department of Aurors	Відділ Аврорів
72	Department of International Magical Co-operation	Відділ Міжнародної Магічної Співпраці
73	Department of Magical Accidents and Catastrophes	Відділ магічних нещасних випадків та катастроф
74	Department of Magical Games and Sports	Відділ Магічних Ігор і Спорту
75	Department of Magical Law Enforcement	Відділ Дотримання Магічного Закону
76	Department of Mysteries	Відділ Таємниць
77	Department of Security	Відділ Безпеки

78	Department of the Regulation and Control of Magical Creatures	Відділ нагляду й контролю за магічними істотами
79	Devil's Snare	Пастка Диявола
80	Diagon Alley	Алея Діагон
81	Diricawl	Діріколь
82	Divination	Віщування
83	Dobby	Доббі
84	Dolores Umbridge	Долорес Амбридж
85	Doxy	Докся
86	Draco Malfoy	Драко Мелфой
87	Dragon heartstring	Драконяча серцева струна
88	Dragon Pox	Драконяча віспа
89	Drooble's Best Blowing Gum	Жуйка Друбл
90	Dugbog	Багнюк
91	Dumbledore's Army	Дамблдорова Армія
92	Dungbombs	Какобомби
93	Durmstrang Institute	Дурмстренг
94	Edible Dark Marks	Їстівні чорні мітки
95	Eeylops Owl Emporium	Совиний Торговельний Центр Айлопс
96	Elder's Wand	Бузинова паличка
97	Emeric the Evil	Емерік Дикий
98	Errol	Ерол
99	Erumpent	Різкопроривець
100	Evanescio	Еванеско
101	Expecto Patronum	Експекто Патронум
102	Expelliarmus	Експеліармус
103	Extendable Ears	Подовжені вуха
104	Fang	Іклань

105	«Fantastic Beasts and Where to Find Them»	«Фантастичні Звірі і Де Їх Шукати»
106	Fat Lady	Гладка Пані
107	Fenrir Greyback	Фенрір Грейбек
108	Fever Fudge	Гарячкові льодяники
109	Fiendfire	Зложар
110	Filius Flitwick	Філіус Флитвік
111	Fire crab	Вогнекраб
112	Firebolt	Вогнеблискавка
113	Firenze	Фіренце
114	Fleur Delacour	Флер Делякур
115	Flobberworm	Флобер черв'як
116	Floo Network Authority	Керівний центр Мережі порошку флу
117	Floo powder	Порошок Флу
118	Fluffy	Флафі
119	Forbidden Forest	Заборонений ліс
120	Ford Anglia	Форд «Англія»
121	Full Body-Bind	Повний тілов'яз
122	Fwooper	Фупер
123	Gadding with Ghouls	Уперті упирі
124	Galleon	Галеон
125	Gaunt Shack	Хатина Гонтів
126	Gellert Grindelwald	Гелерт Гріндевальд
127	Giant Squid	Величенький кальмар
128	Gilderoy Lockhart	Гільдерой Локарт
129	«Gilderoy Lockhart's Guide to Household Pests»	«Як боротися з домашніми шкідниками. Посібник Гільдероя Локарта»

130	Gladius	Глаціус
131	Goblet of Fire	Келих вогню
132	Gobstones	Плюй-камінці
133	Godric Gryffindor	Годрик Грифіндор
134	Godrik's Hollow	Годрикова долина
135	Golden Snitch	Золотий сніч
136	Graup	Гропик
137	Great Hall	Велика зала
138	Great Wizards of the Twentieth Century	«Великі чарівники ХХ сторіччя»
139	Grey Lady	Сіра Пані
140	Grimmauld Place 12	Площа Гримо 12
141	Grindylow	Грінділа
142	Gringotts Wizarding Bank	Чарівний банк «Грінготс»
143	Griphook	Грипгук
144	Grow-your-own-warts kit	Набір «Вирощування власних бородавок»
145	Grunnings	Граннінгс
146	Gryffindor	Грифіндор
147	Half-Blood Prince	Напівкровний Принц
148	Hand of Glory	Рука слави
149	Headless Hat	Безголовий капелюх
150	Hebridean Black	Гебридський чорний дракон
151	Hedwig	Гедвіга
152	Helga Hufflepuff	Гельга Гафелпаф
153	Hengist of Woodcroft	Генгіст Вудкрофтський
154	Herbology	Гербалогія
155	Herbology Department	Відділ Гербалогії
156	Hermione Granger	Герміона Гренджер

157	He-Who-Must-Not-Be-Named	Той-Кого-Не-Можна-Називати
158	High Table	Високий стіл
159	History of Magic	Історія Магії
160	Hog's Head Inn	Шинок «Голова кабана»
161	Hogsmeade	Гогсмід
162	Hogwarts High Inquisitor	Верховний інквізитор Гогвортсу
163	Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry	Гогвордська школа чарів і чаклунства
164	Horace Slughorn	Горацій Слизоріг
165	Horcrux	Горокракс
166	Horton-Keitch Braking Charm	Гальмівне закляття Гортон-Кітч
167	Horwarts Express	Гогвортський експрес
168	House	Гуртожиток
169	House Elf	Ельф-домовик
170	Hufflepuff	Гафелпаф
171	Hungarian Horntail	Угорська рогохвістка
172	Hut-on-the-Rock	Хатинка-на-Скелі
173	Ilvermorny School of Witchcraft and Wizardry	Школа Чарів і Чаклунства Ільверморні
174	Imperius	Імперіус
175	«Important Modern Magical Discoveries»	«Найважливіші магичні відкриття сучасності»
176	Incarcerous	Зв'язатус
177	Inferius	Інферій
178	International Confederation of Wizards	Міжнародна конфедерація Чарівників
179	Invisibility Cloak	Плащ-невидимка
180	Joke shop «Weasleys' Wizard Wheezes»	Крамничка жартів «Відьмацькі витівки Візлі»

181	Keeper	Воротар
182	King's Cross Station	Вокзал Кінгс Кросс
183	Kneazle	Кіт
184	Knockturn Alley	Алея Ноктюрн
185	Knut	Кнат
186	Kreacher	Крічер
187	Langlock	Язиколип
188	Leaky Cauldron Inn	шинок Дірявий Казан
189	Legilemens	Легілеменс
190	Leg-Locker Curse	Закляття «Ноги-під-замком»
191	Leprechaun Gold	Леприконське золото
192	Liquorice Wands	Локричні палички
193	Lord Voldemort	Лорд Волдеморт
194	Lumos	Люмос
195	Luna Lovegood	Луна Лавгуд
196	Lycanthropy	Лікантропія
197	«Madam Malkin's Robes for All Occasions»	«Мантії для всіх okazji від мадам Малкін»
198	Madam Pomfrey	Мадам Помфрі
199	Magical Congress of the United States of America (MACUSA)	Магічний конгрес Сполучених Штатів Америки (МАКОСША)
200	«Magical Me»	«Я – МАГІЧНИЙ»
201	«Magical Menagerie»	«Чарівний звіринець»
202	Magizoologist	Магозоолог
203	Mandrake	Мандрагора
204	Marauders	Мародери
205	Marauder's Map	Мапа Мародера
206	«Marauding with Monsters»	«Феєрії з фуриями»
207	Metamorphmagus	Метаморфомаг

208	Minerva McGonagall	Мінерва Макґонегел
209	Ministry of Magic	Міністерство Магії
210	Miranda Goshawk	Міранда Ґошоук
211	Mirror of Erised (Desire)	Дзеркало Яцрес (Серця)
212	Moaning Murtle	Плаксива Мірта
213	«Monster Book of Monsters»	«Жахлива книга жахів»
214	Moony	Муні
215	Mrs Norris	Місіс Норіс
216	Mudblood	Бруднокровка
217	Muggle	Магл
218	Muggle Studies	Маглознавство
219	Muggle-born	Маглородець
220	Muggle-born Registration Commision	Комісія з реєстрації маглородців
221	Murtlap	Муртлап
222	Nagini	Наджіні
223	Nastily Exhausting Wizarding Test (N.E.W.T.)	Навпрочуд обтяжливі чаклунські іспити (НОЧІ)
224	Nearly Headless Nick	Майже-Безголовий-Нік
225	Neville Longbottom	Невіл Лонгботом
226	Nicholas de Mimsy-Porpington	Ніколас де Мимзі-Порпінгтон
227	Niffler	Ніфлер
228	Nimbus 2000	Німбус 2000
229	Nogtail	Клинохвіст
230	Norwegian Ridgeback	Норвезький хребтоспин
231	Nosebleed Nougat	Ватрушечка з-носа-юшечка
232	«Notable Magical names of Our Time»	«Видатні маги сьогодення»
233	Nox	Нокс

234	Nymphadora Tonks	Німфадора Тонкс
235	Obliviate	Забуттятус
236	Occamy	Окама
237	Ollivanders	Олівандер
238	«One Thousand Magical Herbs and Fungi»	«Сто магічних трав і грибів»
239	Oppugno	Опугно
240	Order of Merlin	Орден Мерліна
241	Order of Phoenix	Орден Фенікса
242	Ordinary Wizarding Levels (O.W.L.)	Стандартні оцінки вірцевих учнів (С.О.В.)
243	Owl Post	Совина Пошта
244	Padfoot	Гультай
245	Parseltongue	Парселмова
246	Peeves	Півз
247	Pensieve	Сито спогадів
248	Peruvian Instant Darkness Powder	Порошок «Розчинна темрява»
249	Peruvian Vipertooth	Перуанський Гадозуб
250	Peter Pettigrew	Пітер Петігру
251	Petrificus Totalus	Петріфікус Тоталус
252	Philosopher's Stone	Філософський камінь
253	Pigwidgeon	Левконія
254	Platform $\frac{3}{4}$	Платформа $9\frac{3}{4}$
255	Plimpy	Плімп
256	Polyjuice Potion	Багатозільна настійка
257	Pomona Sprout	Помона Спраут
258	Portable Swamp	Портативне болото
259	Portkey	Летиключ
260	Portus	Летус

261	Potions	Зілля і настійки
262	Potterwatch	Поттерварта
263	Privet Drive	Прівет Драйв
264	Prongs	Золоторіг
265	Protego horribilis	Протего горібіліс
266	Puffskein	Карликовий пух
267	Puking Pastiles	Блювальні батончики
268	Pumpkin Pasties	Пиріжки з гарбузом
269	Quaffle	Квафл
270	Quick-Quotes Quill	Самописне перо
271	Quidditch	Квідич
272	«Quidditch Through the Ages»	«Квідич крізь віки»
273	Quidditch World Cup	Кубок світу з квідичу
274	Quietus	Глушилято
275	Quintaped	Квінтолап
276	Quirinus Quirrell	Квіріній Квірел
277	Ravenclaw	Рейвенклов
278	Red Cap	Червоний каптурик
279	Remembrall	Нагадайко
280	Remus Lupin	Ремус Люпин
281	Reparo	Репаро
282	Ressurrection Stone	Воскресальний Камінь
283	Reusable Hangman	Висельник багаторазового використання
284	Reviving Spell	Розсійчари
285	Ripper	Злидень
286	Rita Skeeter	Ріта Скітер
287	Rolanda Hooch	Роланда Гуч
288	Romanian Longhorn	Румунський довгоріг

289	Ron Wheasley	Рон Візлі
290	Room of Requirement	Кімната на вимогу
291	Rowena Ravenclaw	Ровена Рейвенклов
292	Rubeus Hagrid	Рубеус Гегрід
293	Runespoor	Рунослід
294	S.P.E.W. (Society for the Promotion of Elfish Welfare)	С.С.Е.Ч.А. (Спілка Сприяння Ельфам-Чорноробам Англії)
295	Salazar Slytherin	Салазар Слизерин
296	Scabbers	Скеберс
297	Scouring Charm	Бруднозник
298	Screaming Yo-yo	Верескливе йо-йо
299	Secret Keeper	Тайнохоронець
300	Seeker	Ловець
301	Severus Snape	Северус Снейп
302	Shreaking Hut	Вересклива халупа
303	Sickle	Серпик
304	Sirius Black	Сіріус Блек
305	Skiving Snackbox	Спецхарчування для сачкування
306	Slytherin	Слизерин
307	Smeltings Academy	Школа «Смелтінгс»
308	Snatcher Gang	Хапути
309	Snidget	Золотий Сничик
310	Snuffles	Сопун
311	Sorting Ceremony	Церемонія Сортування
312	Sorting Hat	Сортувальний Капелюх
313	Spectrespecs	Спектрально-астральні окуляри
314	Splinching	Розщеплення
315	Squib	Сквиб

316	St Brutus's Secure Centre for Incurably Criminal Boys	Центр Святого Брута для патологічно злочинних підлітків
317	St Mungo's Hospital for Magical Maladies and Injuries	Лікарня Святого Мунго
318	«Standart Book of Spells»	«Стандартна Книга Заклинань»
319	Study of Ancient Runes	Тлумачення Стародавніх Рун
320	Stupefy	Заклятус
321	Swedish Short-Snout	Шведська короткорилка
322	Sybill Trelawney	Сивіла Трелоні
323	The Burrow	Барліг
324	The Death Eaters	Смертежери
325	The Quibbler	Базікало
326	The Tale of the Three Brothers	Казка про трьох братів
327	«The Tales of Beedle the Bard»	«Казки барда Бідла»
328	Thestral	Тестрал
329	Three Broomsticks Inn	шинок «Три мітли»
330	Three-headed Dog	Триголовий пес
331	Time-Turner	Часоворот
332	Tom Marvolo Riddle	Том Ярволд Редл
333	Transfiguration	Трансфігурація
334	Transfiguration Department	Відділ Трансфігурації
335	«Travels with Trolls»	«Трапези з тролями»
336	Trick Wand	Фальшива чарівна паличка
337	Triwizard Tournament	Тричаклунський Турнір
338	Ukrainian Ironbelly	Український залізопуз
339	U-No-Poo	Како-загустин
340	Uric the Oddball	Урік Дивний
341	Veela	Віїла
342	«Voyages with Vampires»	«Вакації з вампірами»

343	«Wandering with Werewolves»	«Перерви з перевертнями»
344	Weasley's Wildfire Whiz-bangs	Фантастичний феєрверк «Фокус-покус»
345	Whimpering Willow	Войовнича Вербка
346	Wingardium Leviosa	Вінґардіум Левіоза
347	Wizard cracker	Чарівна хлопавка
348	Wizengamot	Чарверсуд
349	Wonderwitch	Чудовідьма
350	Wormtail	Червохвіст
351	Wrackpurt	Руйносмик
352	Xenophilius Lovegood	Ксенофілій Лавгуд
353	«Year with the Yeti»	«Сніданок зі сніговою людиною»
354	You-Know-Who	Відомо-Хто
355	Yule Ball	Святковий Бал

Додаток Б

**Тези за темою «Теоретичні засади вивчення реалій у мовознавстві і
перекладознавстві»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2024
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців,
молодих учених і аспірантів
15–19 квітня 2024 року

Електронне видання на DVD-ROM

Запоріжжя • НУ «Запорізька політехніка» • 2024

<i>Каширiна I. В.</i> ПАРАТЕКСТИ В АСПЕКТI ТРАНСЛЯЦIЇ	72
<i>Приходько А. М., Корнiєнко Л. В.</i> ЛIМЕРИК ЯК ДИСКУРСИВНИЙ ЖАНР АНГЛОМОВНОЇ КАРНАВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ	74
<i>Кузнєцова I. В., Бондарєва А. I.</i> КОГНIТИВНА ПАРАДИГМА У ЛIНГВIСТИЧНИХ ДОСЛIДЖЕННЯХ	76
<i>Кузнєцова I. В., Гринькова Т. Ю.</i> АНГЛОМОВНI МЕТАФОРIЧНI ТЕРМIНИ.....	78
<i>Куц Е. О., Балабанов Р. I.</i> ГЕТЕРОГЕННИЙ ХАРАКТЕР АНГЛIЙСЬКОМОВНОЇ ТЕРМIНОЛОГIЇ БОКСУ	81
<i>Хавкiна О. М., Бiлякова Г. Є.</i> ТЕОРЕТИЧНI ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕАЛIЙ У МОВОЗНАВСТВI I ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВI.....	82
<i>Хавкiна О. М., Холоста О. В.</i> КСЕНОФОБИЯ У ЛIНГВIСТИЦI	83
<i>Лут К. А., Дорофєєва С. Є.</i> СПЕЦИФIКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГIЗМIВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦIЙ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ.....	86
<i>Лут К. А., Бочарська А. П.</i> АНГЛIЙСЬКI ЗАПОЗИЧЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКIЙ МОВI НА ПРИКЛАДАХ З ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ.....	88
<i>Костенко Г. М., Панасенко Д. К.</i> КОНТЕНТ-АНАЛIЗ У СУЧАСНИХ ЛIНГВIСТИЧНИХ ДОСЛIДЖЕННЯХ	90
<i>Костенко Г. М., Трубаров М. О.</i> СЕМАНТИЧНI ОСОБЛИВОСТI МЕДИЧНОЇ ТЕРМIНОЛОГIЧНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРIАЛI АНГЛIЙСЬКОЇ МОВИ).....	92
<i>Тарасенко К. В., Курятенко А. Д.</i> «ФОРМУЛЬНА» ПРИРОДА АНГЛОМОВНОГО ТУРИСТИЧНОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ	94
<i>Пiдгорна А. Б., Стаценко М. А.</i> ЯПОНСЬКI ТЕРМIНИ В ЛIТЕРАТУРI З ЛIН-МЕНЕДЖМЕНТУ	96
<i>Леценко Г. А., Мєзрєлiшвiлi М. О.</i> АНГЛIЙСЬКИЙ НАЦIОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР: СУЧАСНI ДОСЛIДЖЕННЯ	98

УДК 811.111'255.4

Хавкіна О. М.¹, Білякова Г. Є.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-313м НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕАЛІЙ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Мовні реалії використовуються в різних сферах життя, таких як освіта, мас-медіа, наукові дослідження, літературна творчість тощо. Вони відображають стан мови в певний час, реалізуючись у появі нових слів, виразів, термінів, які виникають у зв'язку з розвитком суспільства, наукових відкриттів, технологій та інших факторів. Реалії відображають конкретні аспекти життя певного етносу, його історії, культури, традицій. Вони є частиною лексики, яка має яскраве культурологічне забарвлення. У літературному тексті вони часто пов'язані з конкретними обставинами.

Метою даного дослідження є аналіз наявних класифікацій реалій, а також з'ясування особливостей перекладу англійських реалій українською мовою.

Реалії – це слова або фрази, які мають унікальне значення в певній культурі або спільноті, і вони виражають концепції або ідеї, які можуть бути незрозумілі або відсутні у інших культурах або мовах.

Поняття «реалія» можна порівняти до «предмета культурного», який на думку Ф. Бацевича, є «одним із найважливіших понять лінгвокультурології і теорії міжкультурної комунікації; реалією об'єктивної дійсності або артефактом, які мали (чи мають) важливе значення у певній культурі, стали символічними у її межах, асоціюються з певною культурою тощо» [1, с. 142].

Також важливо зазначити, що ототожнення поняття «реалії» до «безеквівалентної лексики» не є коректним, оскільки безеквівалентна лексика охоплює значно більший спектр, ніж тільки реалії, які відповідають лише випадкам лексико-предметної безеквівалентності.

З перекладознавчого погляду реалії можуть бути поділені в історико-семантичному та структурованому планах. До історико-семантичного входять: власне реалії (при існуючих референтах) та історичні реалії. У структурованому плані виділяють реалії: одночлени, полічлени номінативного характеру та фразеологізми [2, с. 70–71].

При перекладі реалій найдоцільнішою є наступна послідовність вибору прийомів перекладу в художньому тексті: транскрипція; переклад і заміна: неологізм (калька; напівкалька; освоєння; семантичний

неологізм) та приблизний переклад (родо-видова заміна; функціональний аналог; опис, пояснення, тлумачення; контекстуальний переклад).

Вибір прийому перекладу залежить від характеру реалії та тексту, реципієнта і словотворчих особливостей мови перекладу.

Найвживанішими способами відтворення реалій є: комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, транскрипція (транслітерація), ситуативний відповідник, калькування, гіперонімічне перейменування, транспозиція на конотативному рівні, метод уподібнення, контекстуальне розтлумачення реалій. Найпродуктивнішою серед них є комбінована реномінація, частота вживання якої серед наведених вище способів становить 25 % [2, с. 150].

Отже, реалії можна розглядати у історико-семантичному та структурованому плані. Історико-семантичний план включає в себе власне реалії та історичні реалії. Структурований план складається з одночленів, полічленів номінативного характеру та фразеологізмів. При виборі прийомів перекладу художнього тексту необхідно спиратися на використання транскрипції та перекладу (заміни). Найпродуктивнішим способом відтворення реалій є комбінована реномінація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Текст] / Ф. С. Бацевич; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) : монографія [Текст] / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.